

ESKALIĀNĀ

TXANA MAITI-MANÁ - JOAQUIM PAULO DE LIMA KAXINAWÁ (ORG)

HUNI KUÍ

BEYA XARABU KENEWÉ
YUSINĀNĀTI

BEYA XARABU KENEWĒ YUSINĀNĀTI

Organização e Revisão

Txana maiti-Maná - Joaquim Paulo de Lima Kaxinawá

Edufac

2019

Bariā-Rabe pixke itā bune

Edufac 2019

Direitos exclusivos para esta edição:

Editora da Universidade Federal do Acre (Edufac),
Campus Rio Branco, BR 364, km 4,
Distrito Industrial — Rio Branco-AC, CEP 69920-900
68. 3901 2568 — e-mail edufac.ufac@gmail.com
Editora Afiliada: Feito Depósito Legal

BEYA XARABU KENEWĒ YUSINĀNĀTI

Organização e Revisão

Txana maiti-Maná - Joaquim Paulo de Lima Kaxinawá

Beya xarabu kenewẽ yusinänäti

ISBN 978-85-8236-101-6

Copyright © Edufac 2019

Txana maiti-Maná - Joaquim Paulo de Lima Kaxinawá (org.)

Editora da Universidade Federal do Acre - Edufac

Rod. BR364, km 04 • Distrito Industrial

69920-900 • Rio Branco • Acre

Coordenador

Antonio de Queiroz Mesquita

CONSELHO EDITORIAL

Antonio de Queiroz Mesquita (Pres.), Carromberth Carioca Fernandes, Délcio Dias Marques, Esperidião Fecury Pinheiro de Lima, Humberto Sanches Chocair, José Porfiro da Silva (Vice-Pres.), José Sávio da Costa Maia, Leandra Bordignon, Lucas Araújo Carvalho, Manoel Limeira de Lima Júnior Almeida, Maria Aldecy Rodrigues de Lima, Rafael Marques Gonçalves, Rodrigo Medeiros de Souza, Rozilaine Redi Lago, Selmo Azevedo Apontes, Sérgio Roberto Gomes de Souza, Silvane da Cruz Chaves, Simone de Souza Lima

Coordenadora Comercial

Ormifran Pessoa Cavalcante

Editora de Publicações

Jocília Oliveira da Silva

Elizabeth Specht de Freitas Lins

Design Editorial

Rogério Correia

Capa

Busé - Lenivaldo Paulino de Lima

Revisões Técnica e de Texto

Txana maiti-Maná - Joaquim Paulo de Lima Kaxinawá

Dados Internacionais de Catalogação na Publicação (CIP)

B573b

Beya xarabu kenewẽ yusinänäti/ organização Joaquim Paulo de Lima Kaxinawá. – Rio Branco: Edufac, 2019.
142 p.: il. col.

ISBN: 978-85-8236-101-6

1. Índios da América do Sul – Alfabetização. 2. Índios do Acre – Alfabetização. 3. Educação indígena. I. Título.

CDD: 981

Ministério da Educação e Cultura

Secretaria de Educação Continuada, Alfabetização,
Diversidade e Inclusão - Secadi

Governo do Estado do Acre

Secretaria de Estado de Educação e Esporte - SEE
Diretoria de Ensino
Coordenação Escolar Indígena - CEI
Assessoria Pedagógica

Universidade Federal do Acre

Pró-Reitoria de Graduação
Centro de Educação, Letras e Artes - Cela
Coordenação Adjunta do Programa Saberes Indígenas – Núcleo Ufac/Rede Unir

Participação

Povo Huni Kuí dos Municípios de Tarauacá, Jordão Feijó e Marechal Thaumaturgo

Parcerias

Funai, Ifac, CPI, Opiac, ASKPA, Lavrinha, Prefeitura Tarauacá, Prefeitura Jordão

ELABORAÇÃO

Adelaide Vicente Kaxinawa, Adelino da Silva Kaxinawa, Adriano da Silva, Domingos Kaxinawa, Alberto Nunes Barbosa, Alcides Ferreira Rodrigues Kaxinawa, Aldemir Kaxinawá Ferreira, Aldenilson da Silva Kaxinawa, Aldenor Rodrigues da Silva Kaxinawa, Amílaldo Sereno Kaxinawá, Anastácio Maia Kaxinawa, Anildo Peres, Aparecido Kaxinawa, Antônio de Lima Kaxinawá, Antônio Dorico Maia Kaxinawa, Antônio Ferreira R. Kaxinawá, Edeusmar Cardoso Peres Kaxinawá, Edimilson Davi Kaxinawa, Edite Cardoso, Ediusma Cardoso Peres Kaxinawa, Eleardo Cardoso P. Kaxinawa, Elias Perez Kaxinawa, Eliesio Domingos Sales, Eliézio Kaxinawá Ferreira, Elizabete Kaxinawa da Silva, Elizael Barbosa da Silva Kaxinawa, Fernando Henrique Kaxinawa, Francisco Alberdan Saboia Lopes, Francisco Alcidesio Ferreira, Francisco Buretama Kaxinawa, Francisco das Chagas Buretama Kaxinawa, Francisco das Chagas Kaxinawa, Francisco das Chagas Marcelino Kaxinawa, Francisco de Jesus Leonor Prado, Francisco Edemilson Lemes Ferreira, Francisco Edimilson Ferreira, Francisco Marcelino Kaxinawá, Francisco Mardilson Rodrigues Kaxinawa, Francisco Peres Vieira Kaxinawa, Francisco Vanderlei Sabino, Gilberto Marcelino Kaxinawa, Gilson de Lima Kaxinawa, Ivan Sereno Peres Kaxinawa, João Carlos da Silva Junior, João Isabel Enrique Kaxinawa, João Louretama Kaxinawá, João Nilson Kaxinawa de Lima, João Sales Kaxinawa, João Valdivino Pereira Kaxinawa, Jocilene Maciel da Silva Kaxinawa, Jonis de Araújo, José Adão Kaxinawa de Lima, José Batista Sabino, José Benedito Ferreira, José Celeste da Silva Kaxinawa, José Edimar Sabino, José Evandro da Silva Kaxinawa, José Jacinto Sérgio, Jose Manoel Kaxinawa Ferreira, José Paixão Sales Macário Kaxinawa, José Paulino Kaxinawa, José Rosteni Paulino Kaxinawa, José Valdemir Rodrigues da Silva, Josimar da Silva Samuel Kaxinawa, Josimar Matos da Silva, Lenivaldo Paulino de Lima, Leuzeni da Silva Sítuba Kaxinawa, Luciano Sabino Kaxinawa, Lucio Ferreira da Rocha Kaxinawa, Manoel Damião Sales Kaxinawa, Manoel de Jesus da Silva Domingos, Marciano Sabino, Mardilson Sérgio Kaxinawá, Maria Antônia da Silva Cataiano.

HATIBÚ MIYUI XARABU KENE XINABU

Adão Tuí, Vanderlei Bane, Siã Vanderlei Meka, Anastacio Bane, Rufino Maya, Antonio Tuwe, Bene tuí, Alberto Siã, Francisco Buretama Busé, Ivam Edmar, Francisco das Chagas, Sargento, Lenivaldo, Amílaldo Isaka, Aldenor Bane, Ibatsai, Parã, Maxi, Busé, Kana Babe, Tuwe Jairo, Kupi, Yube, Chaguinha Nixi waka, Txana, Bixki, Yube Busé, Túi Manoel, Busé, Juca shane, Rasu, tuwe, Roberto Nixi waka, Tuisí, Siã, Mardilson Makari, Busé, João Beretama, Rasu, Naxixma, Valdemir, Bane, Txanani, Iskubidu, Anildo, Bixku paixão Patrício, Busé, Isaka, Busé, Túi Fernando Herrique, Maneles, Beleza, Pae Nawa, Siã, Mäku, Maru, Odair Busé, Yube Nilson, Muru, Tene, José Batista Busé, Adelino Siã.

Miyui haska xarabu

Na miyui xarabu kenekinā, habia nukū hātxa kenei shuku xīshū axiābuki. Haska nukū hātxa kenea mā meni xará xinamekāi ishū ē hatu yunua axiābuki. Hati miyui ma nīka misbu inū, habuā miyui nīkaisbu, habu miyui meni xarabu hatu yukatā kene xinabukirā.

Haska hatu kene makinā, habia una shubu merāshū yumebu hatu yusī bāitiki ishū xinākī axiābukirā. Nukū miyuirā, na habu rama ibiranaiburā, nukū miyui xaraburā ana meni bumaki. Haskakē ha una shubu merāshū hatu yusī bāiti xinākī axiābukirā, ha miyui xarabu hatu yuishūkī inū, ha kene riabuma ana hatu yuka imatā hatu kenema bāiti xinākī axiābukirā.

Nuku miyui xarabu inū, nukū beya betsaa betsapa xarabu hakimairā, habia nawabū nuku betxitā; yurāwatā hawē beya xarabu nuku beyawamani nū ikū kiranai. Nawā hawē beya besti nuku yunua aki, nukuna akamarā.

Haskakē na unuri, ma nū kene meni xinaki inū, ma habuā hatu kene inū, beya xarabu hatu yusī bāiti xarabu, mae tibi akū shuku tanaibū, nukunari hatu yusīkī inū, hatu meniwa bainaki ishū xinākī axiābuki uīra kawē.

Haska xinātā nū hatu meniwa bainamarā, nukū hātxa inū, nukū beya xaraburā nū hakimai keyu tiruki. Haska matu yuimakinā, ma nuku habiskawaibū ē matu yuimai ikairā. Na habia mea tibi nū hiweaburā ma nukū hātxa inū, beya xarabu ana nū akī pewamaki; nawabū ena besti ea ashuwē ishū, nuku hawena besti yunua nū hatu ashūmiskirā. Ana haskabuma, hanukāi nukuna rikabis hatu yusī inū, hatu meniwa bainakirā, hatube yubakai petanā.

Haska ē matu yui tese kene shūshuki hanu yuitā, tapītā, xinātā matūtseri hatu shukuatā, hatu benimawa bāikawē, nū hatu haskawamarā, nawabunā ea besti ashūkawē ika ikani kikirā. Ma nuku haskawakī beyawa xinaburā; haskakē habia beya rabe hatu uīmakī inū, hatu meniwa bainakirā.

Txana maiti-Maná

APRESENTAÇÃO

BEYA XARABU KENEWĒ YUSINĀNĀTI foi elaborado a partir das pesquisas que instrutores vinculados ao Programa Saberes Indígenas na Escola, Núcleo Ufac, realizaram durante a formação inicial e continuada, juntamente com professores Huni Kuĩ de quatro regiões do Acre.

A formação aconteceu na Terra Indígena Praia do Carapanã, aldeia Água Viva, onde esses formadores se dedicaram a pesquisar as histórias antigas que fundamentam o universo cultural próprio. Esta obra foi idealizada para o 3º ano do ensino fundamental, que se compõe pela Literatura Huni Kuĩ 1 e por uma cartilha de Hătxa Kuĩ.

Os encontros de formação são momentos importantsíssimos, em que as pesquisas realizadas pelos professores Huni Kuĩ, junto aos sábios de suas comunidades, são partilhadas. Também são espaços de diálogo e reflexão sobre propostas de modelo de ensino dos conhecimentos próprios, que inclui a língua e a cultura do seu povo, ou a cultura do povo expressa pela língua Hătxa Kuĩ.

Trata-se de um material didático que servirá de fortalecimento para a educação escolar Huni Kuĩ, uma vez que aborda os conhecimentos tradicionais do referido povo e que poderão ser trabalhados em sala de aula, nas escolas Huni Kuĩ do estado do Acre. Também podem ser utilizados para o letramento dos alunos, assim como para a formação dos professores que irão atuar no ensino da língua Hătxa Kuĩ.

O Programa Saberes Indígenas na Escola, financiado pela Secadi/MEC, tem como objetivo ajudar no desenvolvimento de ações formativas voltadas para alfabetização

e letramento, dentre outras ações. Sendo assim, através de um Termo de Parceria com a Secretaria Estadual de Educação, tem-se um incentivo e apoio à publicação desse importante material.

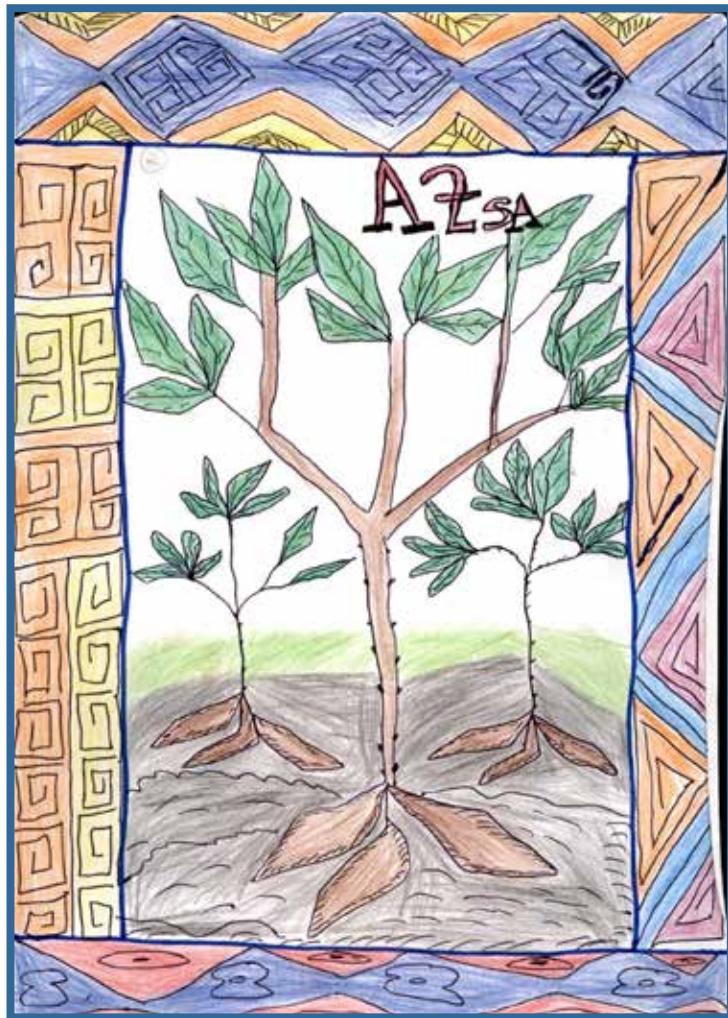
Os textos realizados pelos professores indígenas Huni Kuĩ foram feitos por eles, para eles, a partir de suas necessidades escolares e em sua língua própria. Dessa forma, desejamos que a presente obra some-se às práticas pedagógicas vivenciadas na esteira de um projeto que seja específico e diferenciado.

Prof. Dr. Selmo Azevedo Apontes

Coordenação Adjunta do Programa
Saberes Indígenas – Núcleo Ufac/Rede Unir

Hati miyui tese xarabu

Btesti	(1)	Atsa
Rabe	(2)	Amẽ
Tsamĩ	(3)	Ashu
Ketash	(4)	Batxi
Tsamĩ	(5)	ewa ika isu
Sīti	(6)	Heu
Ketū	(7)	Isa
Bune	(8)	Kapã shama/ kẽtxa/ Kûta
Usũ	(9)	Mapu
Nati	(10)	Nawa Ibari
Itā besti	(11)	Pinu
Itā rabe	(12)	Rei
Itā tsamĩ	(13)	Samakea
Itā ketash	(14)	Tete
Itā metsã	(15)	Uka
Itā sīti	(16)	Xima
Itā kekū	(17)	Awawa
Itā bune	(18)	Yapa/ Yae
Itā usũ	(19)	Shane Teaskaĩ/ shapu
Babeti	(20)	Txere/txara
Rabeti besti	(21)	Tsai Tetū
Rabeti rabe	(22)	Ãū
Rabeti tsamĩ	(23)	Kena kuĩ xarabu
Rabeti ketash	(24)	Tanati xarabu

ATSA ATSA BINIBU MIYUI

Atsa bikinā, txūtxūmā rukūtū hatu bishuni kiaki.
Txūtxūmā hatu atsa tashu hatu bishukinā, habu pawa
nubū hatu bishuni kiaki, hanu nuku nabu yunu hayama

kenā. Hawē kena kuīnā; “nai beru beru iti” ipauni kiaki, txūtxūmā kena kuīnā.

Yunu keyu nibukē, hawa pitibuma ikaibū, atsa tashu hatu bishūkinā hatū rukū hatu bishūni kiaki. Yauxiku nawa besti yunu hayakenā, haska atsa ea akaburā, hatu inā pewama, bexpi ratsa keyushū hatu inā pauni kiaki. Haska hatu inā beshū banaburā, hukuāmakē yumā paunibu kiaki. Haskai yuinakaibū txūtxūmā hatu atsa tashu bishūni kiaki. Há txūtxumā eskarabes bitāxīkē, nuku nabu huni betsā, ana bitanū ika ka, binā pia pashai ianē pukua, haribi ramini kiaki; kape ramirā.

Besti - Neurā na yuka ikai xarabu kema kawē:

- a) Atsarā tsua besti haya ipauni kikai?

- b) Atsa tashu bikī taewakinā tsuā bini kikai?

Rabe – na kena xarabuwẽ yui tese xarabu kenewe?

a) Nai beru, beru iti:

b) Atsa:

c) Hukuāma:

Hati atsa kena xarabu:

Pesi atsa, pesi atsa taxipa, bawa kurū atsa, yuri atsa,
hepe atsa, hushu atsa, nawā atsa, huxī atsa, isu hina atsa,
kākā atsa, txuri tama atsa, atsawā.

Na yuka ikai kemawe:

- a) Mī bai anurā hawa atsa kena xarabu mī bana mis kenewe?

- b) Nenurā atsa haskawashū piti xarabu kenewe?

Atsā kupia

Atsā kupikinā, pusi kaniriama piabu hatu amiski.
Haska piabu hatu kupikinā, hatu txīkā isīwa miski, kasmū
isī su ika raka misbuki. Haska kenā, atsa kani riama pikinā,

hawē tapū sishū atiki, haskawama piarā hanu hatu amiski
kupikinā; txikā isiwākinā.

Na yuka ikai kemawe?

- a) Atsā hatu kupikinā haskara piabu hatu amismē?

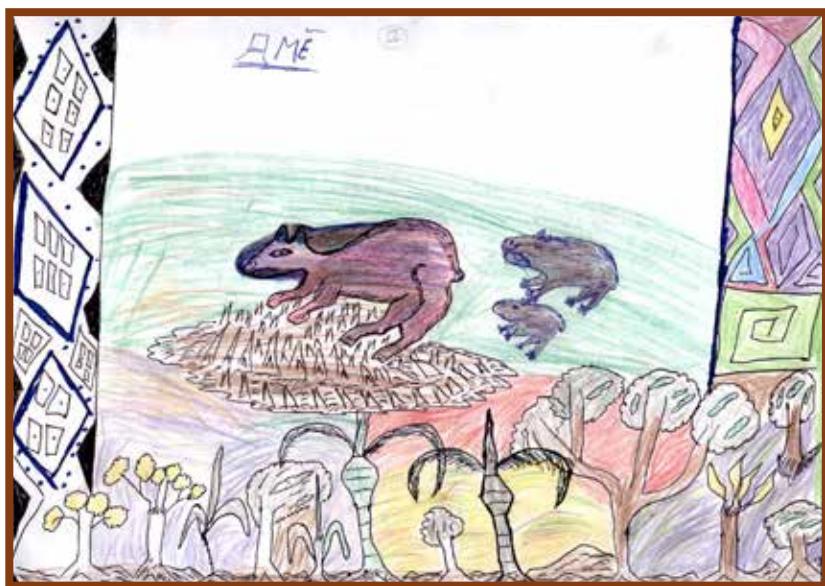
- b) Atsā shu pimis kupiarā haska mismē?

- c) Atsā kipi xina ikayarā, hawa rau xarabu bitā atimekā
yuka itā kenewe?

Atsa haska xarabu washū piti xarabu

Hua kuīkī, nawāti peiwē bepatsashū pikī, habia hawē peiwē bepatsashū pikī, tamawē bepatsashū pikī, nisashū mabeshwakī, nisashū nami inū bakaki betēkī, mutsashū akī, shuishū pikī, mabesh washū būkaxi paei akī amisbuki.

Nenurā, atsa nisaibu ramiwawe?

AMĒ Amē miyui

Amē hiweirā ianē imiski, iā kesha txakabu anu imisbuki. Haskai bakeyatā hatū bake yumewa misbuki, haskai akūi imisbukirā. Habia hamapai xarabu mese nakua hatube hiwe imiski iānenā. Iānē haska mese xarabu nakua hatube hiwearā naki: kaperā, runuwānā, kuniwanā.

Haska inū amēnā hanus isbumaki; hene betsa rebuatā unu betsa repake misbuki. Haskakī hene kesha bai betxitā, sheki kasmai, tsu ati tawa, hene barā betxitā hatu piā misbuki.

Bake ewapamaya hayatunā pitimaki, hawē bakerā pitimaki. Hawē bake piarā kupināki; hatū hatu kupiarā hiweis bumaki, haska kenā amē bake inū, habia bake xaraburā samake tiki, habu mia kupiamma inūbunā. Bake

xarabu pikatsi inū, pitanā rau tupia naxitiki, habu mia
kupiama inunā.

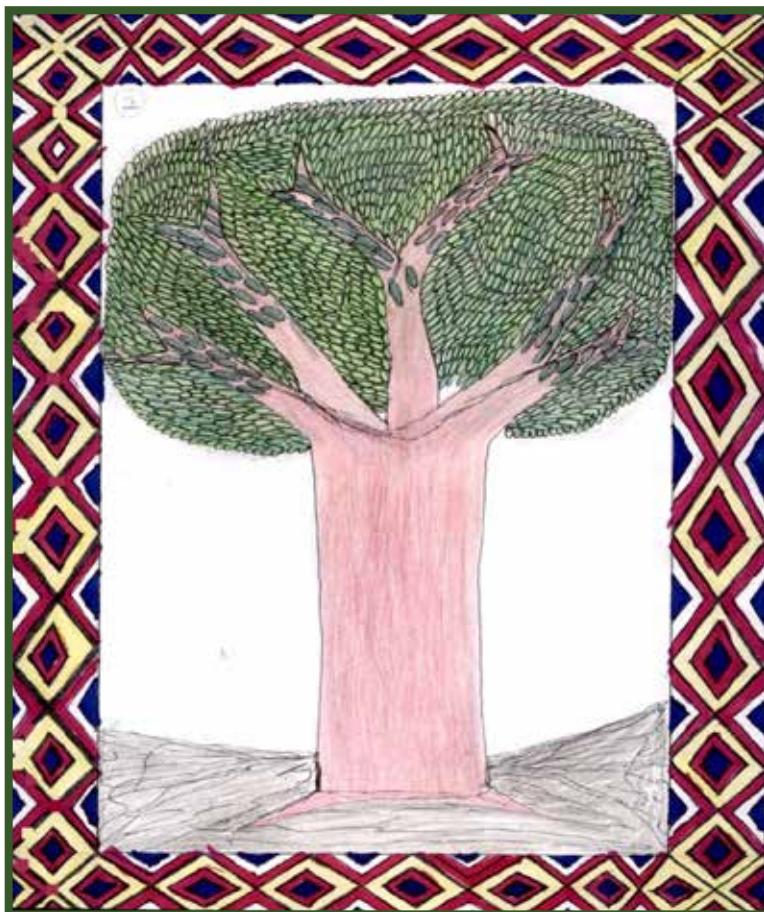
Na yuka ikai kemawe?

a) Amē hiweirā haskaranu hiwe miskikai?

b) Amē bake piarā haska miskikai?

c) Yuinaka xarabu pitanā haskati kikai?

- d) Bake xarabu pitā rau tupitā naxirā, hawa xarabu biti
mekāi yuka itā kenewe?

ASHU Ashū miyui

Ashurā hi yuxibuki, nukū miyui anurā. Haska inū, hatū nukū yuxibu hătxai nīkani kiaki, shuku shukuwe ikai nīkani, na eskatiā rashuka miski. Há rashukai tibirā habiari ewai inū, ewapa misbuki. Hatibū shuku shukuwe ikaibu nīka niburā; shuku misbuki: runurā, shătxurā, mapirā, habia

hatitū nīka niburā, shuku misbuki. Nukū nū nikanirā nū haska riakanai, mestebu tani shukutā bena kirā kirānirā. Nuku Huni kuī nū shuku pananā, usha tani bestēkī nīkani kiaki; shuku shukuwe ikairā. Haskai nīkatā; hawa iki aka, keyu keyuwe ani kiaki. Haskawa nikē nū shukuama rebumis kiaki, keyu kūkainirā.

Ashurā hi keya tapaki kuxipaki, karu pepaki. Shākiākenā habiaki bawā inū, txī keyū bakewa misbuki, habia shashu renetiwa misbuki.

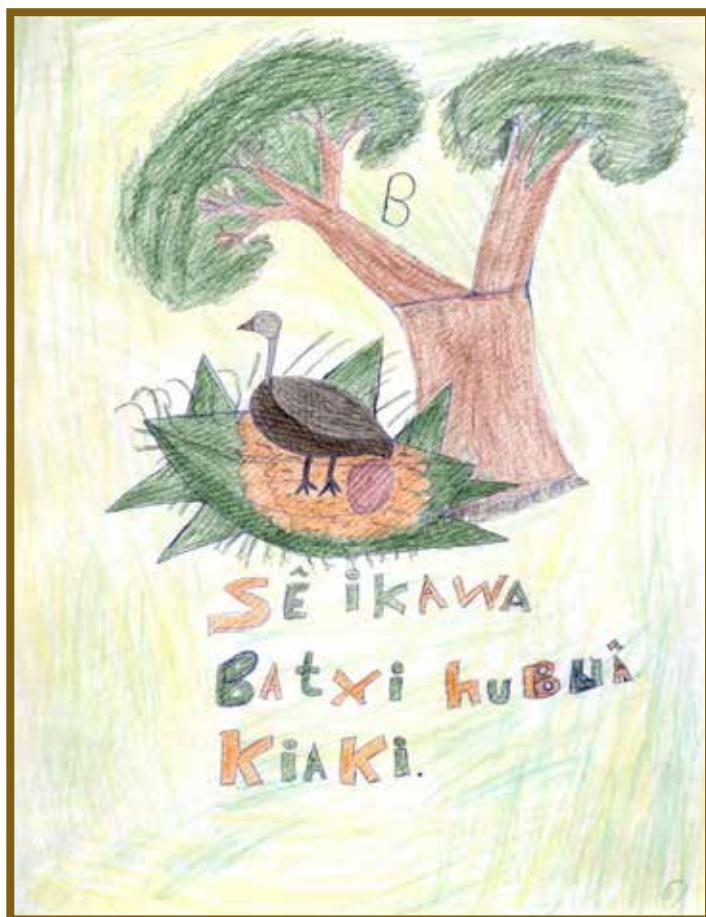
Bake ixta tashni xina himi ratxukinu, habia bimisbuki, hawē kuxipa inākinā.

Na yuka ikai kemawe!

- a) Shuku shukuwe ikai nīka kinā, hatibū ani kikai: yuinaka inū hi xaraburā?

- b) Ashu shākī anurā, hawapā bakewa mismē?

- c) Bake ixta tashni tanayară; ashu pei inū, hawa xarabu bishū ati mekāi yuka itā kenewe?

BATXI **Batxi xarabu kupinā miyui**

Shawe batxi yumekī mī pipaunirā, mia kupiarā su imiski. Mia mī ikamarā mī bakebu itiruki, su ikanirā. Shawe batxī kupia su ikirā: su itxakayama txasha txasha iki, yane tuismaki, mī rauwamarā, haskai unātā rua tupitā mus atiki.

Kape batxi pipauni kupiarā, mī shābitash anu nūku huyu sheni miski. Haska unātā rau tupitā mus atiki.

Xuri batxī mia kupiarā, su ika mexu tushku pixta, isī txakamaki. Xuri batxirā hanu xarabu imiski: pixkī nata nu iki inū, hubuki imiski, aīburā hawē mabu txakabu anu imisbuki. Huni inū aību hatū mabu txakabu anu su ikirā, shāparā misbu imiski: habe me nameama biakē, me xiāki ishū kakawabu imis kiaki. Haskai unātā rau tupitā mus atiki.

Kushu batxī kupikinā, pabīki namā imiski su ikirā. Haskai unātā, rau tupitā mus atiki.

Neshu batxī kupikinā, teshu anu su ika tushku mixtī sere baūmiski. Haskai unātā rau tupitā mus atiki.

Kūsh ika batxī kupiarā; su ika txuri mixtī, yuraki ibāumiski. Haskai unātā rau tupitā mus atiki.

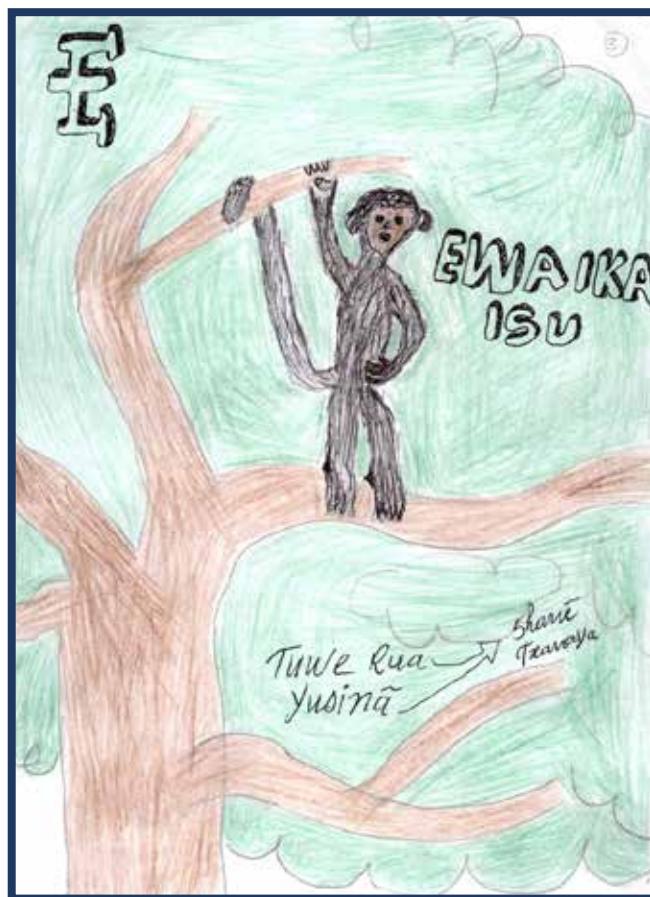
Ipu batxī kupikinā, besuki mia abauni kiki, habia tamuki kasmai, betūku kasmai, rekī anurā. Haska xīna mia isīwā txaka yamaikiki.

Meshku batxi inū, xima batxī kupi kinā: teshu shui
merā isī miski, ūpash inū, piti shea paya isī txakayamairā.
Haska unātā rau xarabu tupitā mus atiki.

Na yuka ikai kemawe!

- a) Na miyui anurā, hati batxi xarabu kupi namemis txani
mekāi kenewe?
-
-
-

- b) Há batxi tibitū kupia, hawē mus ati xarabu yuka itā
kenewe?
-
-

EWA IKA ISU Ewa ika isu miyui

Ewa ika isurā eska pauni kiaki; habiatus hatu benumis,
bari betsā itānū ituxi pauni kiaki, keuirā.

- Ewa!,ewa!, Ituxiaya,
- E! ewa ika isurā ma huikiki!,
- Ika tashnishū uī nūbū, kumā newā mebiki ushaya.
Há kuī rume teneni hawē pui uī kaxiā hawē aī yununi kiaki:

- Ea misi washuwẽ ë uĩ kairã! Aka.

Aĩnẽ misi washũxina, shaba kakenũ pewa baunaya, ikawani kiaki:

- Eawa!, ewa!, Itã kani kiaki.

Haskaya há Kuĩ Rume teneni bututã hatxũ kani kiaki, ewa ika isu txibãinã. Haska kainaya puĩ yuikĩ:

- Hutxĩ, ewa ika isu txibãburã beisbumaki! Aka nãkama kani kiaki.

Haskawa nãkama, hawẽ pia kuĩ bitã kani kiaki:

- Tana tanã uĩra kawẽ! Itã kani kiaki.

Haska kaini ewa ika isu txibã kubainarã, habi ni bimi tibi piai uïkubaini kiaki.

Mae betsã, nawa betsá xarabu hiweabu uïma kubaini kiaki. Iãnewã tibi puke kubainaya, ketãi yumãtã pukeriatã kakũ kaini kiaki. Haskanu hatu benua beisbuma, bushka shau xarabu; beru shãtu, shãtu isa mania uĩ kubaini kiaki. Haska uĩ kubaini kakĩ, ma bunishũ hawẽ misi bitã, habia kayabi pikû bãikĩ uĩ kubaini kiaki. Haska kükäikĩ uĩ kubainarã, tamawã shunuwã tiu niaki ituxini kiaki. Há tamawã mebi tibirã tama betsá betsapa uïni kiaki: mebi betsá mäku tama, mebi betsá txuri tama, mebi betsá kene tama, mebi betsá mexu tama, mebi betsá huxí tama, habia mebi tibirã tama betsá betsapa ini kiaki. Há ewa ika isu niti itã ni bimi piaya, há kuĩ rume tenenõ hawẽ misi raxpeshũ pi kûbauni kiaki.

Kuĩ Rume tenenõ tama bekinã haria beni kiaki, há ewa ika isû pikî niri aka tupishû beni kiaki këpax tanã.

Habia ewa ika isu kai tibi txibãkinã, benuabu rebu misbu shau mani, mani isa uĩ ketani kiaki.

Haskaya há hawẽ puirã, piama sãi iki, bari rebuni kiaki, ewa ika isû ë pui ea benüikaki ikara. Ma bari ikai, ni tsisumẽ raka tanaya, ituxini kiaki;

- Ewa!, ewa! Ituxiaya.

- Ewa ika isu txakaburā ma hui kiki, ē hutxi ea bunū xará tani kiki ika, sāi iki tsauni kiaki!. Haska há hawē hutxi; kuī Rume tenenī, hawē kere kayawa, kayawa atā, mestewā rakashū henea kakī, ewa ika shutxiki tsaka, bis,bis iki kī ikaya, sai, sai ikāi mapus, mapus ani kiaki.

Na yuka ika xarabu kemawe!

- a) Kuī rume tenenī, ewa ika isu txibanā, hawa xarabu uīma ketani kikai?

- b) Ewa ika isū piai benirā, hawa nū amisme na eskatiā banashū pikinā?

- c) Kuī rume tenenī ewa ika isu tsaka kinā, hani ani kikai?

-
-
-
- d) Ewa ika isu txibā kenā, hawē puirā haska baiyama kikai?
-
-
-

ENA

Enarā ikirā habia nukū mabu xarabu yui itiki.

Narā ikirā; mia rapi rakakē yui itiki

Harā ikirā mia nātaska raka yui itiki

Tuarā ikirā tsaiska kara yui itiki

Tuturiarā ikirā hatu binu keyutā raka yui itiki

Uarā ikirā ikirā, há mapuabuma kiri hatu yui inū, uīmai itiki.

Na yuka ikai yui tese xarabu kenewe, há kena tsami bainawenā!

a) Ena:

b) Na:

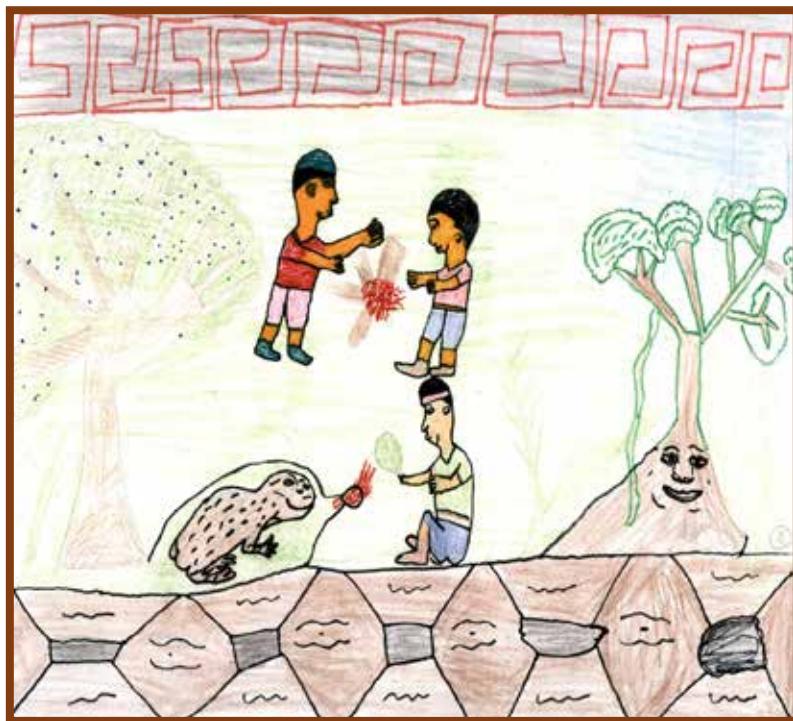
c) Há:

d) Tua:

e) Tuturia:

f) uwa:

Nenurā, hatishū yui imisbu hatu ramiwashū uīmawe, na
manaūri mī keneshurā?

HEU Heu miyui

Huni yupa hiwearā eskapauni kiaki: hawē nabuya hiwea, hawē txaibu haki kashe pauni kiaki, hawa reteisma kenā. Hanu mitui kashunā, heu besti ashū bemiskenā. Haskawamis ana mitunū ika kani kiaki. Pashku puketā, matxi mape bāikī nīka tuxini kiaki; há kai kiria manā heu:

- mô!, mô! Ikai nīkani kiaki.

Haskaya há keuwai tana baini kiaki, unā shubira txatxi kūkāikī, nīka kubaina, hawē kini kesha kuru pixta tsauwa betxia, hawē kini merā kerū ikaini kiaki. Há betxia kerū ikainaya:

- A! na hiwearā! Itā. Payanū itā, penu bibauni kiaki. Penu bitā payakī, beka, beka aki tsaushū uīni kiaki. Haskawakī uīnū, beru ispi kiri uīyā, baka, baka ikai uītā, rabeke kawā betxini kiaki heu yuxibu niarā. Haska nia betxitā uīyāyā, heū yukani kiaki:

- Mī hawai ikañ? Aka.
- Ě heu payai ikañ! Aka.
- Heu payai, heu payai ikawāi, mī nuku xia rume amai imiski! Atā, yukani kiaki.
- Habia mī miämē miki kasheaibu ē nīka misrā? Aka.
- Habia raki eki iki imisbuki! Aka.
- Haska kenā hari tashkā bitā sebiwe, ē metsatxi mia inānunā! Aka.

Bitāshu inā, ketiwatā hawē mekē papi anua metsis shukitxai pasketā, napua papaxki ikiya, abaini kiaki. Butsūshū beshki, beshki akī, na reski, reski aka. Bis bis iki yumāyā, henearā txātia ketāni kiaki. Haska ketākī, ikis shawe batxiaki mepitā rabeni kiaki.

- Hawa mekāi uīwē txañ? Aka.

Unu yumātā bepeshetā, uīyānā; rakani kiaki, shawe batxia akarā. Haskatā há shawe iatā, matxi bute bañkī, betxi tuxini kiaki; baka rebu yaix hiwearā. Haska betxitā, anū iwanā penu bitā, payakī hätseni kiaki. Haskawatā, pashkū bututā, há yaix aka hashka, hashka atā, hawē puku natsitā, kawa katsi, mani pei anū ika, pashku maikiri uīkubaina, rakani kiaki, hushu kape batxiarā. Tara bexuru ikai yanu raka betxi tuxini kiaki.

- A! na kape rakarā! Ishū te ani kiaki, teste kinā.

Haskawa birā, há hawē yaix tsaübaina nu nukutā, puteni kiaki. Haskatā, kēpax katsi, shēpā anū ika mapeke kañkī, uīyānā, hepe namā unu pabīki beshnā txaiya rakani kiaki txashurā. Haska raka betxitā ani kiaki, hawē pakawē tsaka kinā. Pix aka, kuxi kawā ri iyama kiaki, haskaya

sharabăū tī ată, shatetă kēpax keyatapa wată, nane keyută
peu birani kiaki.

Ma bari kai ni manānă raka tanaya:

- Uīrawe mī txai hanu isu bake kēpaxki tsăushū
beimekāină, kape batxia bei mekāină ikaibū. Betsa
rabeketă betxită, hatu yuini kiaki:

- Mă haki kashewāină, uwa eska kiranal! Haskaya,
rabeketă uīyābură. Kēpax natia peuwa, ikirani kiaki. Ana
haki hătxa txakabu yamashăkăwĕ, mimă xina iki mekāină!
Inibu kiaki.

Hawĕ metsatxi heū ină bekină, unu shubu petsă
abirani kiaki. Haskaya, hawĕ rais sī yukanima, yukani kiaki.
Haska binishū hatu mitushū pimamis, ana kashū beni kiaki,
txashură.

Ana piaya kashū txashu ashū beni kiaki, yumebu
pītsi aibună; haskawashū bea, yume betsă hawĕ pebitxi
pi, mikăni kiaki. Mikă haskaya usătă:

- Matu eskawană iwană, txai heu yuxibū; hawĕ
metsatxi ea inăni benishū ē matu mikăwăi ikai!

- Hawĕ txai heu yuxibū metsatxi inăni imis kiaki!

Haska txanai năkată, hawe nabu yuini kiaki. Haskată
mexu kiri matu mitu shună bushăkawĕ hatuani kiaki. Hari
hatu yuba xina bunibu kiaki.

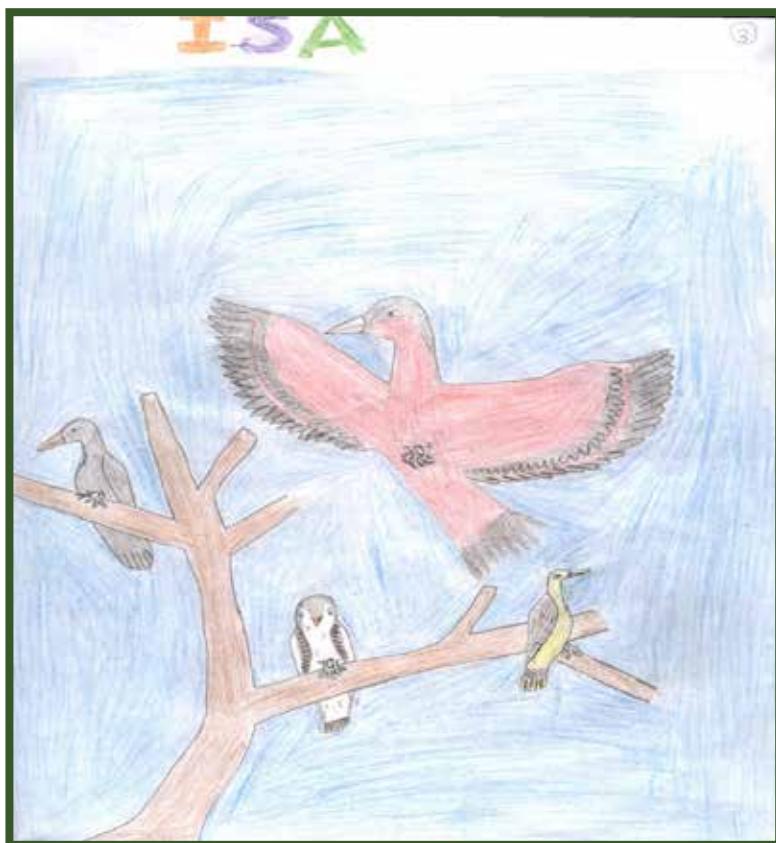
Na yuka ikai kemawe!

a) Hună mană heu paya kină, haskara kashū aki ini kikai?

- b) Heu yuxibunā, haskawani kikai, huni yupa rekuyawa kinā?

- c) Reku inānā, hawa xarabu ashū beni kikai?

- d) Hawē reku mebīmakinā, harakiri ixīkē ani kikai?

ISA

Isa xarabu miyui

Isa hariri kena xarabu yui misburā eskaki: txirekē isa, basi isa, kaya isa, iyā isa, pashku isa, banī shemī, isa yuxibu (txūtxū), būtxu, kush ika, tsuna, hati besti nīka yukawē, isa kenarā harabesma kirā.

Isarā keu bestsa, betsapaki, bariri keui inū, mexumerā keu misbuki; habu mexumerā keumis betsa xarabu inū, habu bariri keuwaibu betsa xarabukirā. Haskaya isarā

mia hamapai unā shumiski; **pirush isa/xinā isa** keui: txā
ikirā hamapai txakabu mia unā shuni iki imiski. Haska inū
hamapai mia unā shunirā, hāhārā imiski. Haskairā piaya
buibū imiski, yuinaka ewapa anūbū hatu yui imiski. Txā
ikirā ui yui ikasmai, hawa retea bumakē hatu yui imiski,
hamapai txakabu hatu unā shuni imiskirā.

Na yuka ikai xarabu kemawe!

- a) a) Hati isa xarabu mexu merā keuwai mī nīkakī inū,
uīmis hawē kena xarabu yuka itā kenewe?
-
-
-

- b) Isa ruai; hāhārā iki inū, txā imisrā hara kiri kikai, hawē
kenarā?
-
-
-

- c) Yama isarā akinā, hawa isa xarabu amisbu mekāi, yuka
itā kenewe?
-

d) Nenurā isa xarabu rami wawē?

ISĀ

Isā xarabu miyui

Isāna kena itsaska hayaki: mapu isā, pua isā, panā isā, peri isā, bume isā. Pua isā kasmai, mapu isā bikashunā bu metimaki, bu meshū yuarā buash miski. Isā bikinā eskawatiki: rera ri ikaya, babu rauwē rakux, rakux atiki, eska betanānā:

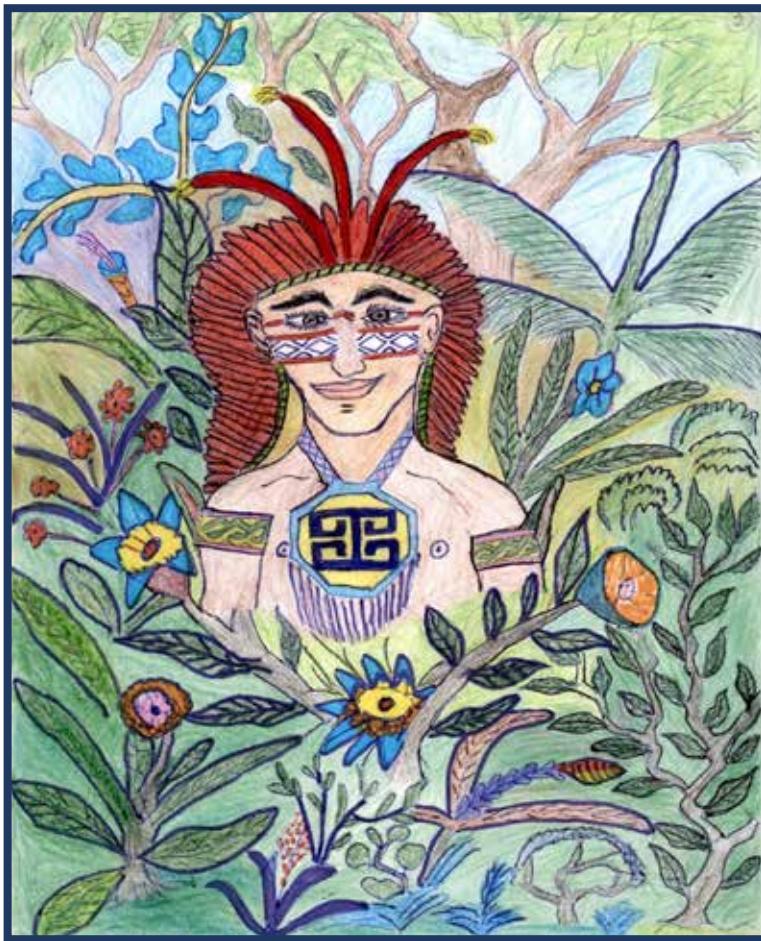
- awa shuke haxai!, awa shuke haxai! Atiki. Haskawarā yuaburā babui tuash, tuash iki pe miski.

Na yuka ikai kemawe!

- a) Isā reratānā, hawawē atimē rakux kinā?

- b) Isā bi bu mearā haska mis kikai?

- c) Isā pikinā hawa yuinaka xarabū amis mekāi yuka itā kenewe?

Kapā shama kapā shama miyui

Kapā shama akinā rau yui imisbuki. Kapā shama mapuirā napāpānā hanus shuku imiski. Haska inū manākāyā bestibu mapu misbuki. Hawē rau wakinā na xarabu atiki: bake ixta kaĩ bena himi ratxukiti atiki. Aību

bake kenă, hawẽ naxima timaki; hawẽ naxima kūbiră xinabură, hunibus itxatā beu misbuki. Haska inū, yuxī nīkakī inū, uīyāibū, tupishū hawẽ hatu naximatiki. Haska inū kapa hubū kupia, su ikai tupitā hawẽ mus atiki. Haska inū, kapa bakē kupia ikai, tupishū hawẽ naximatiki. Haska inū, piaya kai hawẽ betxesheke tiki, yuinaka xarabu bewātā hatu tsaka tirā.

Na yuka ikai kemawe!

- a) Kapā shamawě aību naxima misbură haskawa misbu kikai?
-
-

- b) Kapā shanawě hatu naximakină, hawa uīyāibū hatu imatimě?
-
-

- c) Kapā shamară, hawa isī betsə tene aibū hatu ati mekāi yuka itā kenewe?
-
-
-
-

KANA *Kana miyui*

Kana miyuirā eskaki; kana taeirā yauxiku nawa rete baini ka inibu kiaki. Ramirā yauxiku nawa himiwē inū, hawē taxipiwē itā inibu kiaki. Haskatā hui unu manāyā nukutā

inibu kiaki. Hanu kenakuū rami birākanirā, eska nibu kiaki: yuinaka kenati xarabu kena riairā.

- Miarā mī hawai? Aka
- Earā ē rua bakeai! Ŝ Yawa Baneai.
- Miakāi?
- Earā ē hawē peturuai, ē rua bake riki, Yawa Petururā.
- Miakāi?
- Earā ē siāki.
- Miakāi?
- Earā ē Yubeai!
- Mia kāi?
- Earā ē hawē mapuai, Yawa Mapuirā.
- Miakāi?
- Earā ē Busē ai!

Na eskatiā nū kena kuī xarabu huni bunarā haskai inibu kiaki. Haskaya aībū kena xaraburā eska nibu kiaki:

Banu bake xaraburā eskani kiaki:

- Earā ē Rani ai!
- Miakāi?
- Earā ē yawa biski ai!
- Miakāi?
- Earā ē Yākai!
- Miakāi?
- Earā ē Ayani ai!
- Miakāi?
- Earā ē Bimi ai!

Hati kena xarabu nū kena name misbu inibu kiaki. Haskaya rabe besti bane yamakiaki, harakiri kena rami timarā. Haskai kashai maniabū huni kiaki, kana huirā.

Ha kana paxisheni hui tsau tuxiai betxitā, hakeska rianū ika benimatā.

- Earā ē hai! Ŝ kanai ini kiaki. Haskani imisbu kiaki, kanarā Tuī kiaki. Haska xarabu inibu kiaki, kena kuī rami

kanirā. Shane inū, Kanarā ma haya inibu kiaki; habiari mimawa yunu kenai imisbukirā:

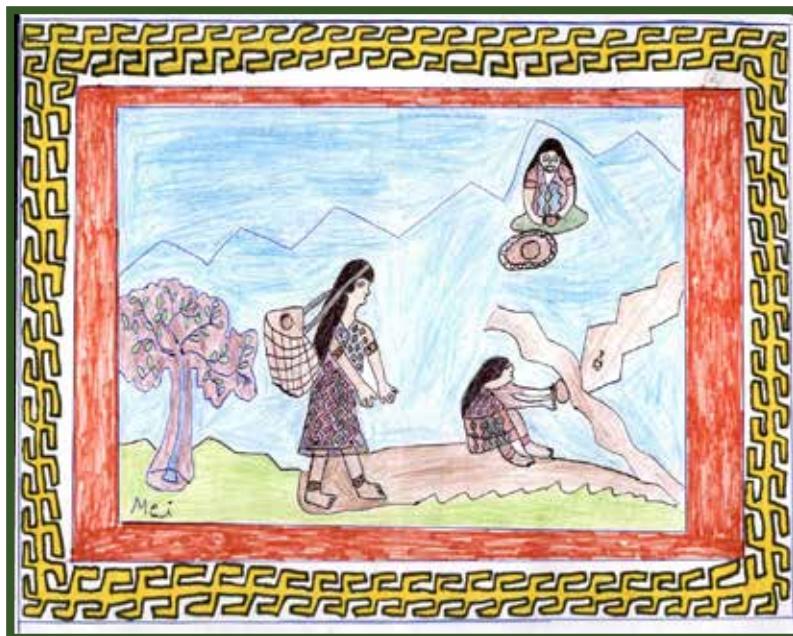
Hô!, hô! Kana, kanarā! Kana kanarā!
Kana shekirā!, kana shekirā!
Kana, kanarā!, kana kanarā!
Kana runiwā!, kana runiwā!.
Unuri habia yunu xarabu kena kubai reskeaki.

Na yuka ikai kemawe!

- a) Kena kuī ramirā haska inibu kikai?

- b) Mī hanu hiweanu, kena kuī xarabu yuka itā kenewe; hati rua bakebu inū, inu bakebu mekāinā?

- c) Nenurā inani bake inū, banu bake yuka itā kenewe, mī shanē anuarā?
-
-
-
-
-
-

MAPU Mapu miyui

Mapurā kena rabe hayaki: txashu mapu inū, mani mapu hayaki. Haskayarā aibū mapu mimāti bikatsirā samaketiki: aibū beneyarā, hawē benebe mename timaki. Haska samakeama mapu bitāshū kētxa xarabuarā; tutuki iki inū, xaxaka miski. Mapurā ha besti atimaki mimākinā; maxi kasmai mei kapāshū atiki. Haskawamarā mawaira peismaki, purekei inū, samama pusi/muxi miski.

Haska inū, kētxa xarabu akinā, habia itxashū abiakinā, hātxawāi inū, usāma atiki. Haskakī akaburā, sētei/xaxakai imiski.

Na yuka ikai kemawe!

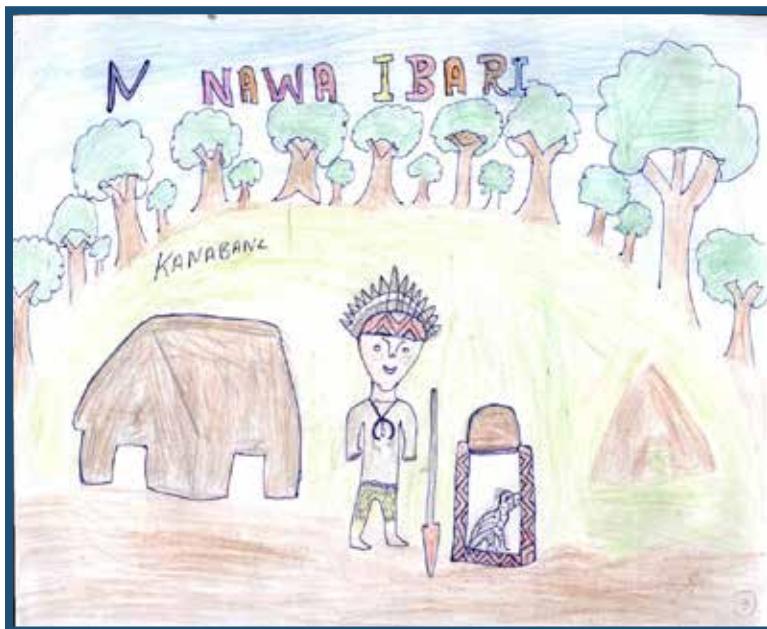
a) Kētxa wakatsi mapu bikinā, tsua yukashū bitimē?

b) Mapu mimā xina habu pe nunā, hawa itimē samakeirā?

c) Mapu pepa betxi kinā, haskara meshū bitimē?

d) Habu kētxa xarabu keyu pe shanunā, hawa kapāshū amisbu kikai?

e) Nenurā, mī hiweanu tsuabū mapu mimāi mī uīmis mekāi hatū kena kenetā hatu yuiwe?

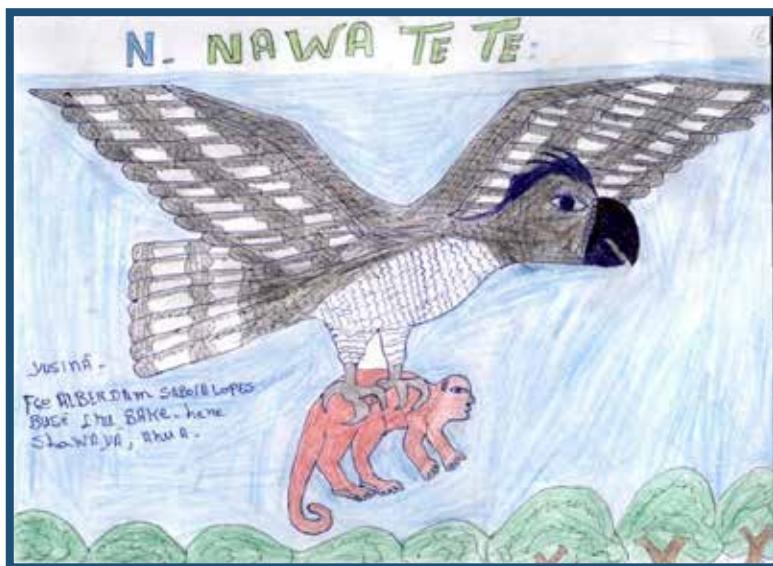
NAWA IBARI Nawa Ibari Miyui

Nawa ibari ipauni kiaki huni kenarā; nawa tete ramikā mitumis kiakirā. Nawa teterā lka kuru shū ikaya yuxibu ipauni kiaki. Hawē hatu mitushū pima misrā, paka bixtuki naneshū arumis ipauni kiaki. Haska arukinā, tsua uīmatima apauni kiaki.

Hawē xumu bekū, bekū akarā, xaka, xaka ipauni kiaki. Hawē shetawē xumu tsā, tsā atā hatu mituira shūpauni kiaki. Habesti mituya txakama hiwea, hatūs hatu mitishū pimamis ipauni kiaki. Haskawai hawenabū uīmis, piaya kashū yuika xarabu ashū tetūshū bei uīmisbu, hawē txāi yukani kiaki.

Yubakanibu kiaki, hawē txaiberā; ha yuba xinabu habe bunibu kiaki, piaya kairā. Penai huru keuriama bunibu kiaki; haska kaini kakī, hanu yuinaka mapumis uīkī, bashawa tapūki nesha pauni kiaki, hawe yuinaka amisrā. Haskawatā harapi shubuwatā, hawē nawa tete xumu bepētā, ha shubuwatā shui rabe pesani kiaki. Shui rabewatā hepe heshe yēkē rabe nusha nishū, mana pauni kiaki. Ha nawa tete mitu nika, xumu anua tashnitā, bashawa tapū tsautā, rataskiri itā keu pauni kiaki.

- Bīs, bīs, bīs intā, nuya kaīpauni kiaki. Ha shubu merā nishū nīka nunā; isu bis, bis ikāupauni kiaki. Shubu merāshū haskai nīkanū; yuinaka xarabu bitā bitā pauni kiaki. Haskawai uīnū, ha tetū rabewa matawa tanaya, ha nawa tete hawē hepe heshewē bushkaki tsata tī ikaya, ha nawa tete hawē xumuki arubirā pauni kiaki.

Na yuka ikai kemawe!

a) Tete yuxibū kenerā harakiri ini kikai?

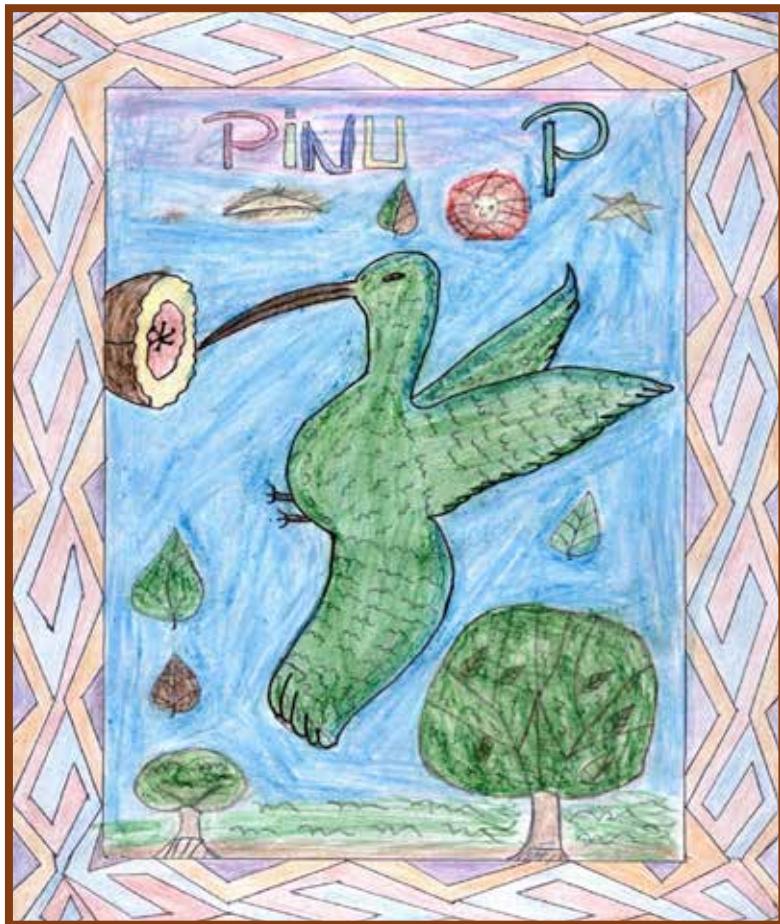
b) Hawē yuinaka hatu ashūmisrā haskara pixta ini kikai?

c) Rami kāinā, yuinakarā hawa xarabu hatu ashū pauni kikai?

d) Penai ikiranayarā, hawa keu riama kapauni kikai?

e) nenumā yuka itā tete kena xarabu kenewe?

f) Nenurā, tete betsa yupu kunāmis rami wawe?

PINU Pinu miyui

Pinurā tsamī hayaki, shane pinu inū, pinu kuī inū,
shawā pinuki. Shane pinurā, rua bake kiaki; na nāke tapa
nū uīmisrā. Pinu kuīnā kuru pixtaki; shawā pinurā huxī
pixtaki. Haskai nuku sheni pabu, shane pinu ruanā

apauniburā, harukūtū apauni kiaki hiwewa taewa kinā. Bai taeirā, hiwewa menima nū ipauni kiaki, hiwewa menimarā, haskai shane pinu ruā, neke mai yukea uītā, ukeri nai yukea uītā. Kashū shane hepe rerashū, shanē hiwewani kiaki. Haskawatā hawē yura raisikiarā; nāketapa uīni kiaki.

Uke nai uīyānā habiaskari ini kiaki, nāke taparirā. Haska kenā hanu kenení kiaki. Txunu pei petse tātākī, hawē sheta kenení kiaki. Haskawa hanu kene xarabu tae kirani kiaki, shubu keneyai, na habia rasibis keneya biranirā. Haska nibukē, na eskatiā hiwewa nū hiwe misbuki.

Na yuka ikai kemawe!

- a) Pinurā hawa bakeni kikai?
-
-

b) Hiwewakinā tsua rukūtū ani kikai?

c) Shane hepe meshtetā raisikiarā, haskara uīni kikai?

d) Nenurā pinu ramiwashū hatu uīmawe?

REI

Rei yuxibu miyui

Rei yuxiburā eska pauni kiaki; hawē atsa bai neki, marī piaya, shubuwa tanima, hiki kakē, rei xarabu benibu kiaki. Uī nikē, ana reima, hătxa baunibu kiaki, ma rei ramia burā. Aību txipax xarabu atsa mebi tibi bikī, hawē bimi bikaketā, usāi ikaibū, hawē shubu rapi bituxini kiaki. Haskaya.

- Na txipax ē atxiai, ē aīyumaki! Ha aīwā katsirā, itā xināni kiaki.

Haskatā atxi baini kiaki; hawē shubu yabi atxibaini kiaki.

Haskawa; bis, bis ikaya, hawenabu nuya bainibu kiaki! Haska bainabukē, ana bis ikama, yukani kiaki.

- Haskakī mī ea akai, atxikinā? Aka.

- Ě aīyumatū mia akai, mia aīwā katsirā!

- Haska kenā ea henewe, ē mibe kairā! Ikaya. Henetā iweni kiaki, hawē hiwetānā.

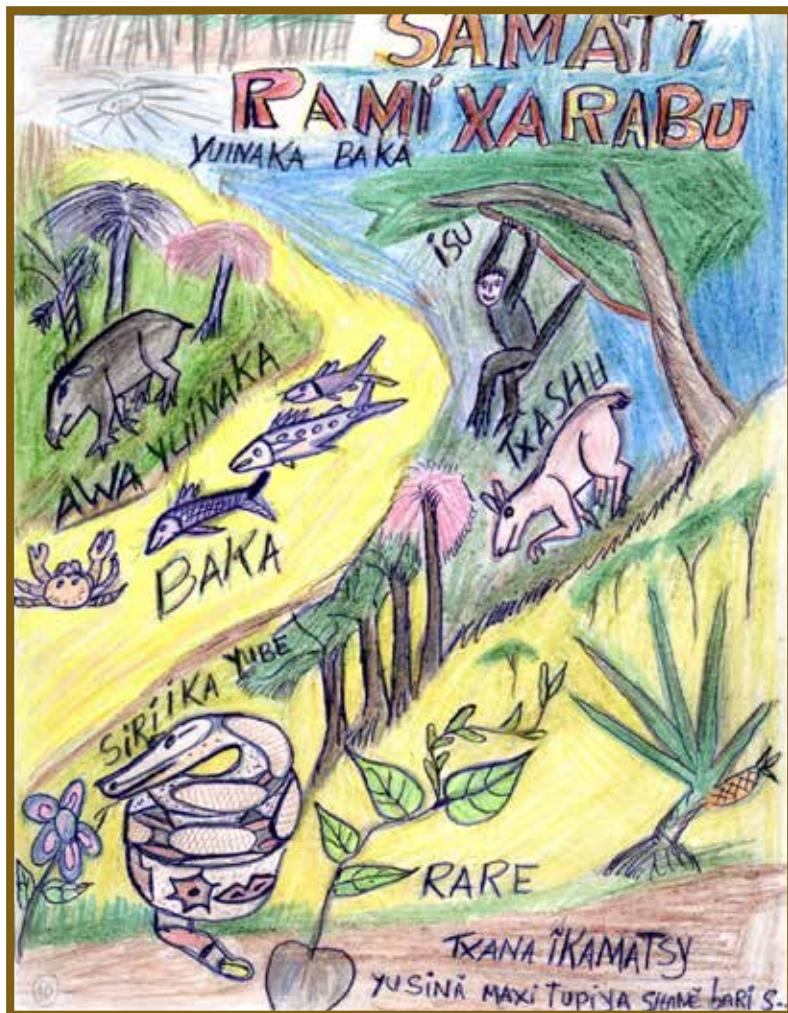
Na yuka ikai xarabu kemawe!

a) Hunī rei yuxibu atxikinā, hawa keshei kashū ani kikai?

b) Rei ramitā huairā, haskara ani kikai, atxikinā?

c) Há atxia bis ika maītanā, harakiri ini kikai, reirā?

d) Nenurā, rei rami wawē?

SAMAKEA Samaketi miyui

Nuku Huni kuī samakeirā, unā numa hiwe katsi imisbuki. Haska samakeirā isī xarabu kutā katsi imisbuki, hawa isī teneama hiwe katsirā. Samakeirā habia huni bake

inū, aību bake itiki, haska samakeirā na xarabu itiki: baka inū, yuinaka xaraburā.

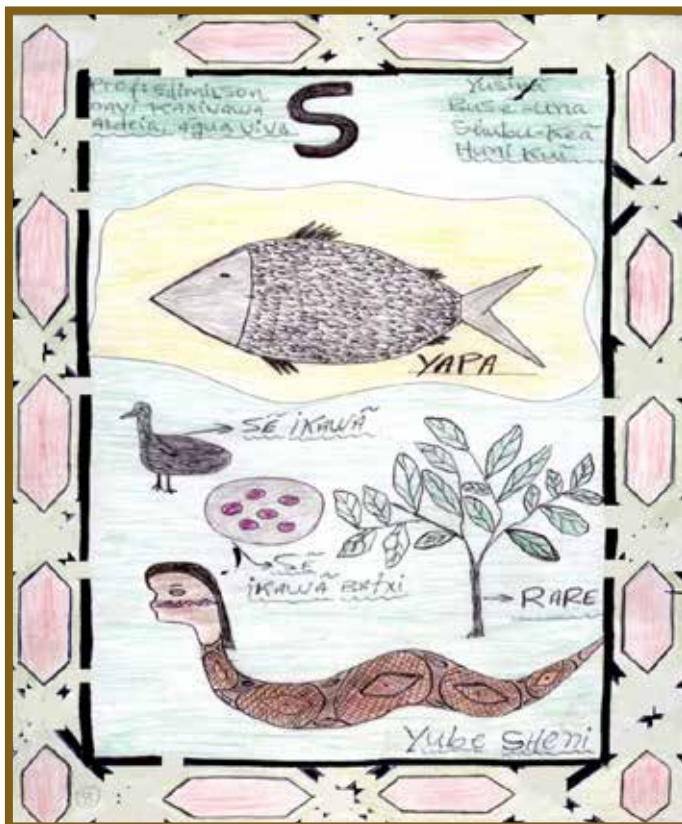
Habu pitima inū, metima inū, uītima inū, nīka tima xaraburā; na hati sameketi xarabu ē matu bepē shūtanai uīra kawē, haskawati xarabu ē matu taewa shunairā.

Huni bake samakeirā na xarabu itiki baka samakeirā: kushū pitimaki, tau tia pitimaki, usha shătxu, shătxu babu, kimī, nesa usā tima, beru yuku pitima, maku, xima, būsh, sheta xuki, isku tsatsa, tama tsatsa, nutxu, ipu shui, mesku shui, meshku batxi, meshku ixtxū, nisū batū, batū shui, māi, shāu, shaka mebi, rayū, l, kuni, make, ipuā, yapa shui.

Yuinaka habu sama keti xarabu: awa bake, txashu bake, yawa bake, amē bake, ru bake, xinu bake, kapa bake, shawe bake, panu, shawe taka, kape taka, mari huīti, heu, kebu batxi, kushu batxi, isku bushka, txashu pubi, txashu tae, anu bake, xuri batxi, matash, inawā mibia, tetepā mibia, yaix pubi, shani kasha pitimaki, matxā bimi pitimaki, haska besti ikama, betsa xarabu ikūkāinaki, habu samaketi xaraburā.

Aību bake bitā samakei, kene bikatsi samakei, rauwē naxitā samakei, betxesheketā samakei itiki.

Haska xarabu samakeirā mimātā imisbuki: nixpu pitā, exe ika itā, muka metā, hāpayakatā, kāpūwē txushutā, rauwē betxesheketā. Samakeirā haska xarabu itiki uīra kawē, hatibu kirā.

Na yuka ikai xarabu kemawe!

- Baka xarabu samakeirāa, haska miski ika imisbu mekāi, yuka itā kenewe?

- b) Shawe taka samakeirā, haska miskē imisbu mekāi,
yuka itā kenewe?

- c) Ximā kupiarā, haska mis kikai?

d) Meshku batxī kupiară, haska mis kikai?

e) Nenură̄ hati baka kupină̄ xarabu ramiwashū̄ hatu uīmawe?

TETE Tete maná miyui

Tete manarā eska ipauni kiaki; hawē kenarā Maná ipauni kiaki. Hawē kena Manákē, kuma reku txakamakē, teteki ramiwakē; tete manáwanibu ipauni kiaki. Metsapa

rekuya ipauni kiaki, p̄̄tsi nimirā, mituirā habia bariri inū, mexu merā ipauni kiaki. Bariri mitui kairā, hutima hawē txara mesputā kai unu bai repi niti itā rami kaipauni kiaki.

Tete rami kāi pauni kiaki, ha tete rami kaini kakī, nuya kükāikī, ha hi kakua tibi tsaushū uīkī, ha kuma huai betxitā tuyakāi mespu pakekī, itxawa pauni kiaki: kuma kuī, kumawā, hasī, kebu, na habia kuma betsā, betsapa xarabu apauni kiaki. Peiyabu axishū, hanükāi meshti pabu akinā: ru akinā, isu akinā, isu kuru akinā. Habia manāuria xarabu keyu pauni kiaki. Haska inū yame tiā mitukinā; unu mexuaya hawē nabube, ramatsi xini ha usha kakenūbū kapauni kiaki. Ha kairā hawē haxi inū, hawē binu bitā, shubuwā nua tashni kainirā, bai tsisumenua rami kāipauni kiaki.

Ha ramirā inu kāi pauni kiaki, ha ramitā, hil!, hil!, iki, tekerē, tekerē, iki kashunā. Awa mexu merā mipi nia bikinā, txashu bikinā, yawa bikinā, yaix bikinā, na habia yuinaka xarabu mapua keyu bipauni kiaki. Haskawakī ha yuinaka xarabu ashū kēpax washū, ha yuinaka naneshū tsāu birā pauni kiaki. Haskawa birā txaniaya, aībaibū peu pauni kiaki.

Na yuka ikai xarabu kemawe!

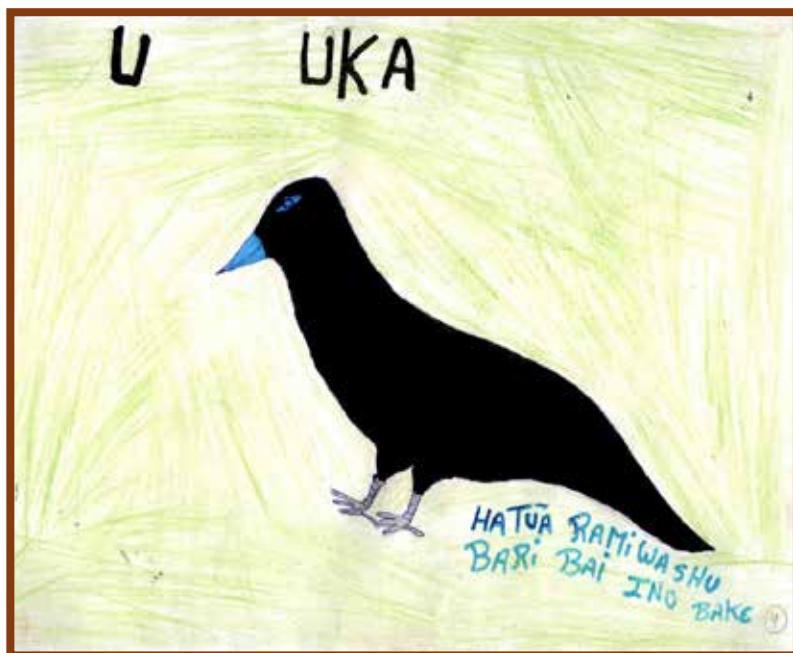
a) Tete mana wakinā, hasskarakē anibu kikai?

b) Mitu kinā hawa xarabu hatu ashū pauni kikai?

c) Mitui kairā hawa rami kaĩ pauni kikai?

d) Yuinaka xarabu abirā txania yarā, tsuwā apauni kikai,
peu kinā?

e) Mitui kakinā, hawē hawa xarabu bupauni kikai?

UKA

Uka aību miyui

Nuku nabu hiwearā eska pauni kiaki; huni aīyuma hamesti hiweshū, bai waima, takux mix. Ha sheki waima, ukā pikī rashuka bāi baina, na parua bāi baina. Há tsaka katsi shubuani kiaki, há shubua xina merā hikia tsaushū mananū, hi mebiki niri ituxinibu kiaki. Hi metashki tsauwa kaketā,

- Biski! Biski! Ikaubū.

Nīkanū, maī niri ika tuku biranai uīnū, ma hanu meribiwabi, uīnū unu sheki tekei tá ibiranibu kiaki. Ma ukā haukeawarā, haskaya

Kuki peu txaia bira, aību mexupa huai uīnū, há tsauwa rapi ikawanaya atxi baī ri ani kiaki. Haskawa:

- Ea meyamawe! Ika. Nuya kaīnū, paski, paski ikais.
- Tsīkitā haska yamawe! Ani kiaki. Ě aīyumatū mia aki ikairā!
- Miarā mī beneuma mekāinā? Aka.
- Ě beneumaki! Ikaya.
- Peki haska kenā! Ě mia sheiki baiwa shuna pixara shunā! Aka. Narā habia ē baikirā, iwanā, pe xarabu yuini kiaki. Haskawashū iweni kiaki, kawe ishū, metsūshū iwekinā, uwa shabakā pe anushū.
- Eskawa yunawē ishū meni kaiki.
- Haska kenā ana ē kamaki ini kiaki, ukarā. Há hunibe kani kiaki, kai, hiwetā kayuama, mani sere anu niti ikaya, há hunī nitxī baini kashū.

Hiwetā nuku tuxiaya, ibuwā yukani kiaki.

- Mī ma huai kukā? Aka.
 - Ma ē huai ishū yuini kiaki. Haskatā ibu yuini kiaki:
 - Ewā mī babawā ē iweshuki!
 - Hania harā?, Menā neri iritawē! Hania mī iweshumē?
- Aka.
- Habia bainekei ē shubuaima, uīkashū eki nukuai ē iweshuki! Aka.
 - Peki menā iritawē! Aka. Kashū itani kiaki.
 - Ě ewarā huriwe ika iki kiki! Aka. Hiwetā nuku tuxiaya, hawē

babawānē yukani kiaki:

- Mī hui ikai yāyā! Aka.
- Ě huai, yāyā!, mī bakē ea iwea ē hui ikairā! Aka.
- Peki huriwe! Aka.

Haskaima habe hiwea. Ha uka aīburā, mexupa inuīra ini kiaki. Hanu sheki aki buaibunā, hatube kapauni kiaki, hawē benē kuki ewapamawa shunima peutā,

hatube kashū, sheki tekekī tá abaükī, hawē kuki samama matawatā, hanushū ana tushkāwātā, hawē kuki māmā atā, hatube hupauni kiaki.

Hiwetā nukutā, ha aību betsə xarabū; sheki bua bikī, nisakī akaibū. Ha uka aībunā, hawē shapu txitxā bibāi tsaūtā, txi sheketī, sheketī atā, sheki imakī: papaxki, papaxki akī, ma aka, ma akawa baī baīkī. Ha shapu txitxā bua matawatā, pikinā, sheme, sheme atā muku bāibāikī, pi tsaukenā. Ha hawenabu aību betsə xarabunā, ma habu rukūtū mabeshwa katsi, nisai: riski, riski ikaibū. Ha uka aībū sheki imashū pi ikayarā, hawē sheki ima keyutā, ha hati imama ishu, rabeskaya habiaska nisakī: riski, riski akī ma akawashū, harukūtū kēti ewapa matawashū, tuweī nipauni kiaki. Ha betsabu rukūtū abiabū, hatu maema pauni kiaki.

Uka aīburā mabeshwa meri haira ipauni kiaki. Haskai hatube hiwea, ma bake bima, ūpush bikakī hawē babawāki, hawē bake baxi baini katani, ma kema kiranaya, hawē babawā haki hātxai nīkani kiaki.

- Habia ibu keska iki kikirā, mexu biski txairā! Ikai nīkani kiaki. Haskaya mexu merā hawē bene yuini kiaki.

- Mī ibu eki hātxai ē nīka shuki! Hanu haratuira aību betsə bishū mī uīmaki! Ishū yuixinī. Penaya inūkani kiaki. Haskani kiaki uka aībū miyuirā.

Na yuka ikai ixarabuai kemawe!

a) Uka yuxibu atxikinā, hawai kashū ani kikai?

b) Uka aību sheki akī iuwaburā, haskawai uī paunibu kikai?

c) Sheki ama tanabu, mabesh wakatsirā, haskawai uī paunibu kikai?

d) Ūpush bitani huayarā, hawē bawānenā, harakiri akai nīkani kikai?

e) Inū kakatsirā, menerā harakiri axini kikai?

-
-
- f) Uka atxishū iwekinā, eskawa yunawē ishunā, haskawani kikai?

XIMA Xima miyui

Ximarā yumekī pitimaki, sama keama piaburā, hātxapai keti, keti iki, ketari, ketari imis kiaki, pubē xinā tanaibū saki, saki iki, nenē, nenē imiski. Haska inū hawē batxi pitimaki, haskama piaburā, hatu kупи miski. Xima batxī kупи kinā; kuxix kawā teshu shui merā isī taea, su imiski.

Na yuka ikai xarabu kemawē!

- a) Xina samakeismarā, hātxa pairā haska mis kikai?
-
-

b) Xima batxī kupiarā hani isī mis kikai?

c) Xima batxī kupia, rau wakinā hawa xarabu bitā ati
mekāi, huka itā kenewe?

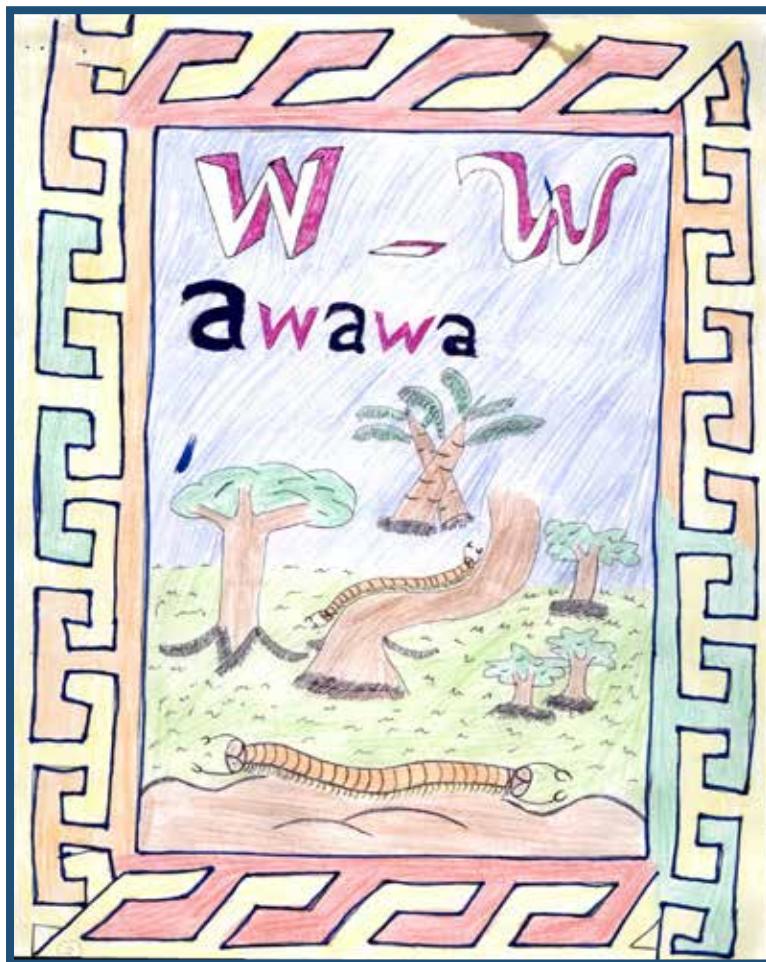
k) Nenurā, xima rami washū hatu uīmawe?

Xiní

Huni bakenā yumekinā xinirā, pitimaki, yumekī pipaunirā, mani bana hawē teshu ewapama xarabu mis kiaki. Haskakē itiki, xini bimi piama samakeirā. Haskakē matū huni bakerā, ha pimayama kubañkawē, habu mani banatā, teshu ewapabu bi bunūbunā.

Nenurā, xini rami washū hatu uĩ mawe?

AWAWA Awawa miyui

Awawarā shaku keskaki, tae akūki. Haska biarā kuxipakirā. Awawa hiweirā tara txapu merā imiski, mea bumarā txatxi nameismaki. Txatxikinā tsīkiabu besti hatu amiski txatxikinā. Hatū hatu txatxiarā, hātxai peisbumaki,

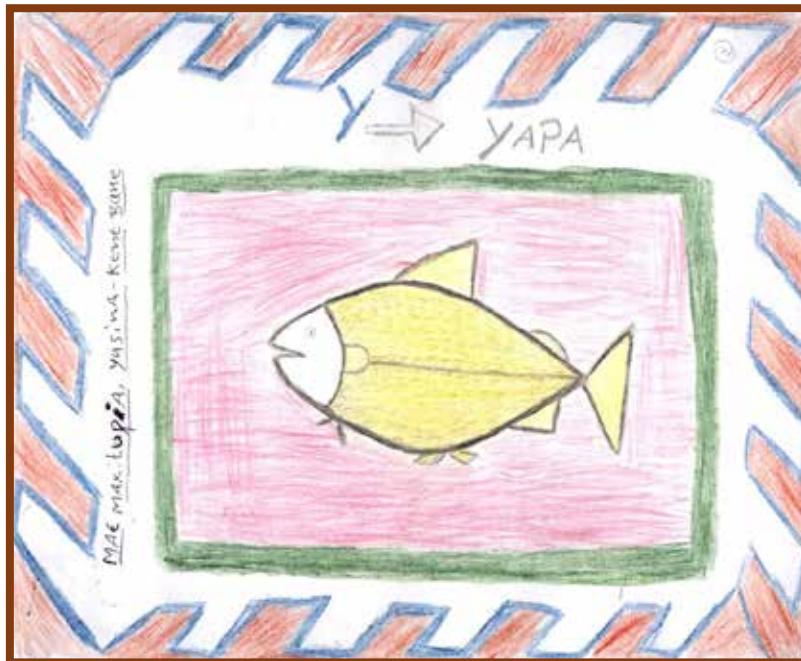
haskairā awawa ewatū hatu aka imisbuki; bis ikirā hamakiri ikama, habia hawē kena yuimisbuki: awawa!, awawa! Imisbuki. Haskai unātā, rauwakinā na bibāitiki: awawa reshni inū. Awawa tae (txikix payati), habu rabe bitāshū txeshātiki.

Na yuka ikai xarabu kemawe!

- a) Awawa hiweirā hani imis kikai?

- b) Awawā hatu txatxi kinā, haskawaibu hatu amisbumē?

- c) Mī shanē anu, tsua rau meni mekāi, yuka itā kenewe, awawā aka rau betsa xaraburā?

YAPA

Yapa yuxibu miyui

Hati yapa kena xaraburā naki: kaya yapa, iā yapa, pashuku yapa. Hati yapa xaraburā nisūyā xarabuki, haska kenā yapa pikinā shanapa akama matsi atiki pikinā. Shanapa piarā hawē nisū bimisbuki, hawē nisū bixiānā, mexu bepua imiski. Haska inū, bake ewapama yatū pitimaki, haskatū piarā, beke ixta piti pima burā; kuxis kawā hānā, hānā imiski. Haska inū, yapa bushka teskeshū pimisrā, hatu kupi miski. Haskawa misbu hatu kupikinā, bushka isī txakayama misbuki.

Haska kenā, yapa xarabu pikinā, bawashū matsiai atiki, kuia inū, hawē buska besti teskeshū piamarā.

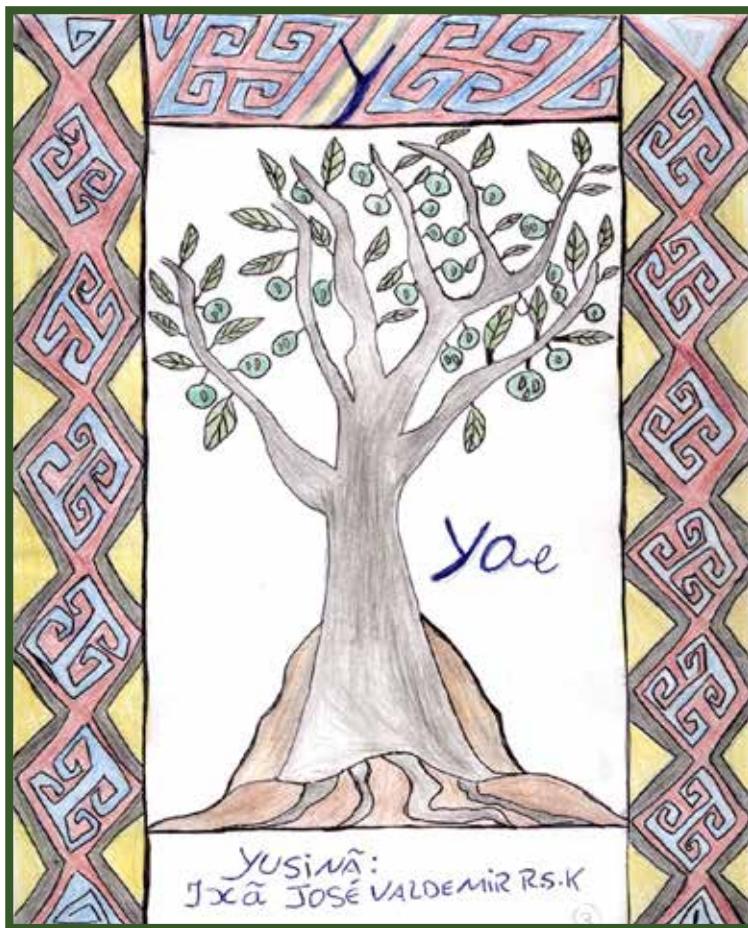
Na yuka ikai xarabu kemewe!

- a) Yapa pikinā haskara besti atimẽ?

- b) Yapa shanapa piarã, haska miski ika imisbumẽ?

- h) Yapa bushka tesketã pimisbu hatu kupikinã, haskara hatu mesma mismẽ?

- k) Nenurā, yapa bushkā kupia, hawẽ rauwa misbu yuka
itā kenewe, hawa xarabu bitā ati mekāinā?

YAE Yae miyui

Yaerā hi ewapa inū, keya tapa bemayaki, hanu niri ikirā ushe sheshū heshe nūtāi tiā imiski. Yae bimirā kuru paki, tuash ashū piarā bata peki, hawē hesherā nashtishū tsamītā mimawa

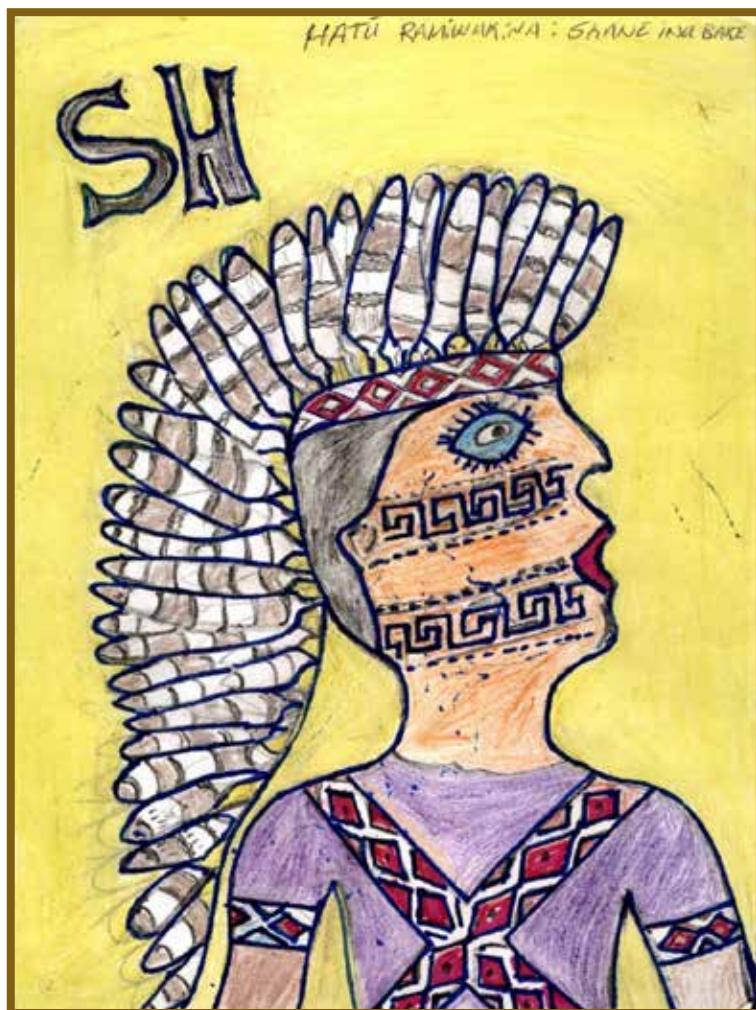
tiwa misbuki. Haska mawa kinā huni bake bestitū atiki, aībū yae heshe mawa misrā, hanu bake biarā; huyu xarabu yume mis kiaki. Yae habuā pimis xaraburā: ni awa, shawē amisbuki.

Na yuka ikai xarabu kemawe!

- a) Yae heshe nashtītā mimawa kinā tsuā besti ati kikai?

- b) Aībū yae heshe memisrā, hawē bakeburā haska mis kikai?

- h) Nenurā, yae heshe mimawa tiwakī, haskawa misbu mekāi yuka itā ramiwawe?

Shane teaskāi miyui SHANE TEASKĀI

Nukū ūka meste xarabu txani kanirā, hanu bai taeirā,
yuinaka inū ni besti haya ipauni kiaki. Haskaya shane
Teaskā yuxibū xinātā, hatu ramiwa katsi xināni kiaki.

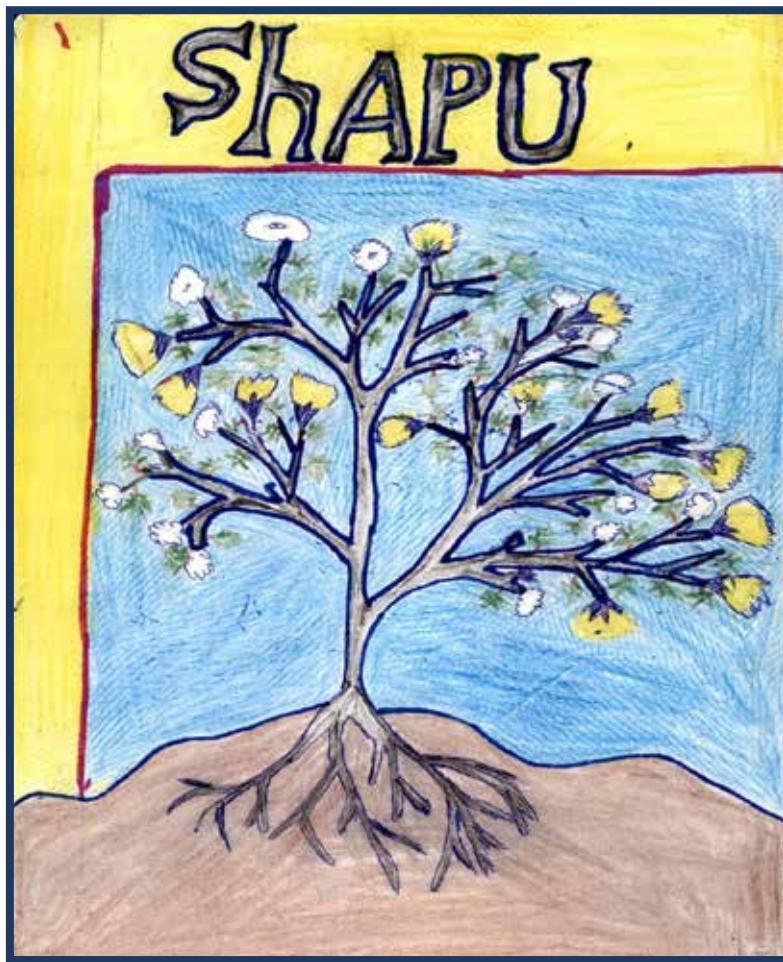
Haska xinākinā, hatu ramiwa katsi xināni kiaki; awa bene inū, yushā, yawa bene inū, yushā, himi bikī xumu rabe matawani kiaki. Há xumu betsaki aību ramiwatā, xumu betsak huni ramiwani kiaki. Hati yawa himi hatu ramiwarā, huni rua beke, aību banu bake kenani kiaki. Habu awa himi ramiwatanā, inu bake inū, inani bakeki ishū hatu kenani kiaki. Haskawani na eskatiā nū habiaska hiweabuki, rua bakebu inū, inu bakeburā.

Na yuka ikai xarabu kemawe!

- a) Hanu bai tairā, hawa besti haya ipauni kikai?

- b) Awa himi ramiwakinā, hawa bakebu ani kikai?

- h) Yawa himi ramiwakinā, hawa bakebu ani kikai?

SHAPU

Shapu yuxibu miyui

Hanua shapu nū biniburā, yuxibu xarabuna bini buki, hati kiaki hawē kenarā: basnē puru yuxibu, siriani, kuku shetani, shuya yuxibu. Nuku huni kuī inū, shuyarā eskanibu kiaki. Basnē purū yumē risiwai timai tsaukē, hawē tsabe

huyama kiaki. Hawē tsabē kenarā: Siriani ini kiaki, nuku kunātanā eska nibu kiaki.

- É, tsabē huriwe! Aka. Há hawē tsabe huaitū yuka tuxini kiaki:

- Tsabē, mī hawai ikai? Aka.

- Tsabē ē risiwai ikai!, Eskawatā ē haki usha miski, ani kiaki. Haskawa há hawē tsabe iki:

- Menā eari meniwawe, tsabē, ētseri haskawa shanunā! Aka.

- Eskawa ē hawē imiski, nuitapai yumātā menini, eskawatā ē hawē imiski! Atā. Uīrawe eskawati kirā, tsabē! Ani kiaki.

- Hē, itā, mena eskarabe ea ināriwe tsabē! Ani kiaki. Há hawē tsabe haskawa:

- Ě mia ināi manawe, eskawatā atiki uīrawe, hi nūkupa rabe nitxishū, neshashū ana betsa nitxishū, neshashū mabā tikirā, atā. Mabākinā, habia taxipa inū, mexupa kasteya washū atiki timakinā. Shapurā banatiki, bana shawē mia inā nunā; mī banarā hawē mebi tibi runua kakei, mebi betsā taxipa runui, mebi betsā mexupa runui, mebi betsā nāketapa runui, mebi betsā paxñipa runui, mebi betsā hushupa runu miski. Haska biake biakeshū, kēti kuīki mī nanea, yame tanai tākārā ixī, takārā ixī penaya, kēti kuī mī bepēshū uīyā, ma risi xarabu tima xina nane miski. Haskawa bāu bāushawē, ē mia yusī aīnā. Haskawashū ē amiskirā, haskawa shawē, haskawashū ē amiskirā. Ě mia uīmairā, haskawashū risi watī inū, shapu banakī haskawatirā.

Yuxibū xināma, xinābāi mabāshū risiwa, tariwakī, sāpu tariwakī, mebiwakī, hashkā tiwakī, maiti wakī yame tibi, kētiki naneabu turu ashū amiski. Haska hawē tsabe tapīmani kiaki. Haskaya hawē kena yukani kiaki:

- Tsabē, mī kenarā harakirimē? Aka.

- Basnē puru yuxibū mimāi unātiwani ē amiskē, mī ea yuka ē mia yuikī tapīmai ikai! Ani kiaki. Haskawa pake shawē, risiwakinā, tariwakinā, ishū yui tapīmani kiaki. Tsabē mia rabukū inanū, hari mī mabu beriwe, mī ea xinā biranaki, ishūnā. Hatū txibā birana inirā hawē kenarā: Siriani iyama kiaki.

Haskawashū inātā yui tapīmani kiaki, hawē tsaberā, uīrawe ishunā. Haskawatā há yumē bushka betsā sebikī uīmakī, hawē heshe há bana misbu uīmani kiaki.

Há hawē heshe uī makī yuini kiaki, banakī haskawatiki ishunā. Haska mī bana peshetā ewai, bimiai mebi tibi yumē betsā xarabu ikai bishū atiki, ani kiaki. Haskawashū yusīni kiaki; tsua uīmama ayushawē ishunā.

Kētiki mī nanea yame tanai tākārā ixīāyā mī bepeā risi xarabu inū, tari xarabu mī pewa bāu, bāu shanai ishū yuini kiaki. Ē mimā txakabu ē amis mī yuka ikaya ē mia yusīshuki, uīrashū apake shawē; earā ē Basnē puru yuxibu kirā! Ani kiaki.

Hawē kenarā shapuki, haska bai neki mī banaima, yumeatā hua bixi rakanā, hawē mebi tibi yumē busha betsā betsapa runu bāimiski uīra shawē, ma ē mia tapīmairā, ani kiaki.

Basnē purū tsaberā Siriani ini kiaki, haska há Sirianirā mimā meri txakama ipauni kiaki. Hawē tsabe Basnē purū yusīni akinā samama apauni kiaki, yumē mimā xarabu kinā. Haskawai hiwemis, hawē tsabe betsā betxini kiaki; hawē tsaberā nuku shateni ini kiaki, huni kuīnā. Nuku shateni hātxairā eskani kiaki:

- Shapu akinā, raya taskatā atima, ma yumē bushka imiski! Ikai nīkatā, ana yumē bushka ikama, hanu shapu turu ati kirani kiaki. Haska nikē na eskaīā turu ashū amisbuki.

Basnē purū hatu yusīni, samama amisbu, há nuku shateni hamakiri hātxai nīkatā, ana yumē bushkama, hanu shūtesh shū ati kirani kiaki.

Haska beyai mabu, shūtesh, shūtesh ashū turu amisbukē, hawē tsabe betsa nuku shateni, hua timakī inū, mimākī mā haskawa mismē ika yuka ikaya, yui nibu kiaki, haska kūbirā xinaburā.

Haskai raya misbukē, hawē tsabe betsa huni kiaki. Há hawē tsabe betsa huirā, shuya yuxibu huni kiaki. Há hushū hatu yukani kiaki, shapu akī mā haskawa mismē ikarā. Haskaya, há banabu buska besti runua tsekashū apaunibu yuiyamabu kiaki. Há peshetā shūteshtā ati ikimakē, ana tsuā mimāisma kenā. Haskaya há Shuya yuxibu hua yuka ikaya, yuiyabu; matu yusīnū ishū, hawē mabu bitāshū turu akī hatu uīmakē, hatu yusīni kiaki.

Shuya yuxibū nuku huni kuī betxishū, hanu hatu turu aka yusī taewani kiaki. Há yumē bushka besti bishū apaunibu ana mimā aisbumakē, shuya yuxibū hatu yusīni kiaki. Hanu meni nibu na eskatiā; shapu bai neki banatā, pesheai bishū, shūteshtā, turu atā, mabātā tima misbuki. Haskawakī habia mimā apunibu keska amisbuki: risiwakī, tariwakī, maiti wakī, hashkāti wakī, na sāpu tari wakinā.

Na yuka ikai xarabu kemawe!

a) Basnē purunā Sirianirā, hawa yusini kikai?

b) Yumē xarabu kēti kuīki naneaburā, hawa xarabu hatu ashuwā bipaunibu kikai?

h) Nuku shatenirā, harakiri ini kikai, yumē buska bishū risiwa misbukenā?

k) Shuya yuxibunā, hawa hatu yusīni kiakai?

m) Nenurā shuya inū, basnē puru ramiwawe?

TXARA

Txara miyui

Txararā habia nuku Huni kuī pia kuīki, hawē mitushū pipau nibuki. Txara wakī inū, habia pia betsa xarabu akinā, banī rerashū apaunibuki, banī rerakinā mākā ruewē nuitapatā apaunibu kiaki. Há mākā ruewē yumātā rerakī, xaxa, xaxa washū beshū, pia xarabua kinā; habia mari sheta inū, anu shetawē apaunibi kiaki, hawē raweshkī inū, kenukinā. Haskawē akirā, metxu rasi tsau paunibu kiaki. Pia xarabu haska waimashunā, habiawē mitu txakayamashū pipaunibu kirā.

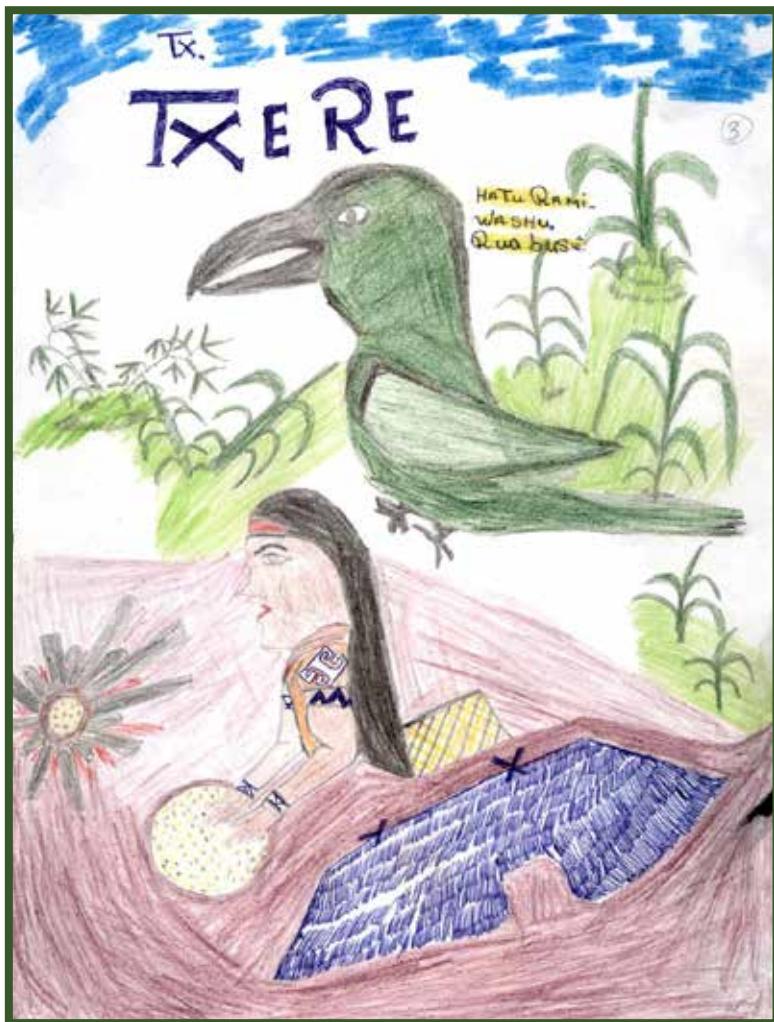
Haskaya na eskatiānā, txara xarabuakinā, ana hawē yuinaka ewapabu ashū piti akabuma, shubu merāshū yuinaka ewapama besti inū, baka tsaka misbuki. Nawā kenubu binishū hawē samama mimā misbukirā.

Na yuka ikai xarabu kemawe!

- a) Mimā katsi banī rera kinā hawawē apaunibu kikai?

- b) Banī mimākinā, hawa sheta xarabuwē apaunibu kikai?

- e) Nenurā txara xarabu rami wawe?

TXERE

Txere miyui

Txerera había yuxibu betsaki, habitatū nū txi hayamakē, yauxiku nawā txi nuku bishūniki. Hanurā hawē

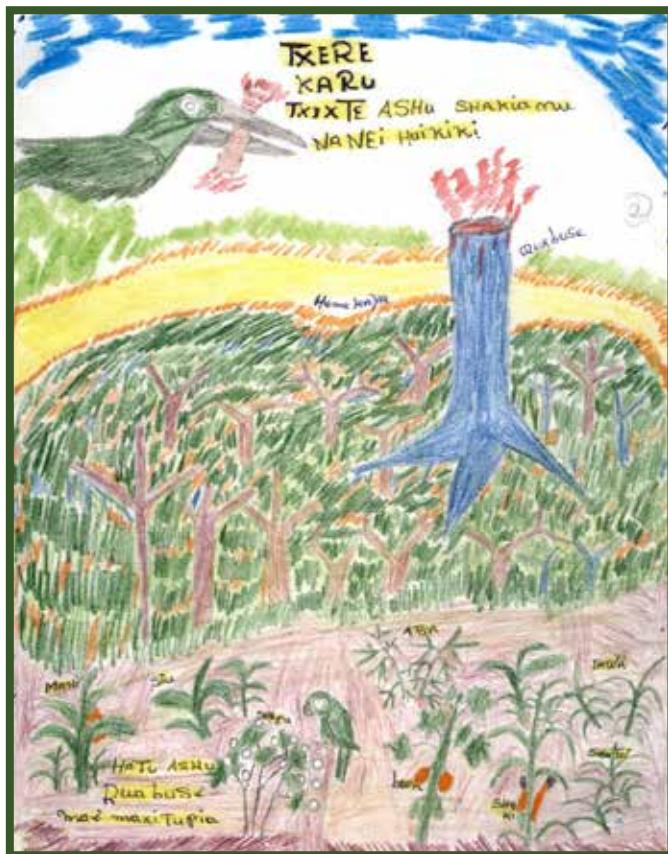
shetarā; awa shuke sheta tia ipauni kiaki, sheta txaiparā. Há Yauxiku nawā yumetsutā, tukū bainai menuni imis kiaki, sheta txixte pixta beru kush pixtarā.

Há nuku nabū txi nukawa kinā, manā pē ikawānē (txuxpe) ani kiaki, mutū bitāshū napua, há mutū hene matatā hukukī, txi rekē xarabu nukawa nikē ipaunibu kiaki, hawawē bawashū piti bumarā.

Hatū txi haskawa nibukē, há txerē txi bitanū ika kani kiaki, yauxiku nawā hiwetānā. Há kai pē itā uīyānā, yauxiku nawarā rayaika, hawē aīnē besti bawai nia uītuxini kiaki.

Haskai nikē hawē bawati rapi tsautā kasha tuxini kiaki. Há yauxiku nawā aīnē bawai ikaya, há txere kashai:

- She!, she!, she!, iki unu txikix tapayama kiaki. Haskai bikaya ha yauxiku nawā, ana haska nīka katsi ikama, txi txixte bitā, ha txere tsakanu iwanā hakiri urēni kiaki. Ha tsaka paikī unu bushūkuru aka, ha txere kashai heneamakē, habia nīka betanā tubāi tsaudi kiaki, yauxiku nawā aīnenā. Haskai tsaukē, há txerē txi tukūtā nuya kirani kiaki. Haska kiranya, há yauxiku nawā aīnē uīyānā; unu nesse kirani kiaki. Haska Kiranai uītā, hawē bene kenani kiaki, há bene kena hushū, hawē mākā tas, tas akarā, ui niweya beni kiaki.

Haskaya ha txerē txi txixte bukinā, unu ashu būtu shākiānu nanetā, txatxa xinā bāi haki shepukū ika nununi kiaki. Haska rakakē, peiya mexupa xarabū, há txi puta baina, uiyā nukawama inū iwanā, utawa nibu kiaki. Haskai ha kuīnē hatu mexuani imisbu kiaki, na hati pei yabu, mexupa nū uīmisburā haskai imisbu kiaki.

Na yuka ikai xarabu kemawe!

a) Terenā hawa nuku bishūnimē?

b) Nuku nabū txi nukawa kinā, hawa shuikī anibu kikai?

e) Txerē shetarā, txī menu riamarā, hatia ipauni kikai?

h) Txerē txi puta bainirā hani kani kikai?

- k) Txerẽ txi nuku bishuāma inirā, nū haska kani mekāi,
xinātā miyui tese kenewe?

TSAI TETŪ Tsai tetū miyui

Nuku sheni pabu hiweaburā eska nibu kiaki; Tsai tetū hiwearā eska pauni kiaki. Hawē kenarā Ibatsai ipauni kiaki, hawē benē kenarā Hashka ipauni kiaki. Haska hiweabu ha hawē benē mitui kapauni kiaki. Ha mitui kashū txashu beshuā, mexukiri hatu rayama shanaya, shate kuīshū hua shūpauni kiaki. Haskawa xina mexukiri hutima bestētā, hawē aī yuikinā:

- Menā piti ea bishūriwe, sai atā hatu pimanunā, hatu rayama tākatsira! Ishū yuiya, ha txashu txīkā neshe shuna, hatu pimatā hatube rayai kapauni kiaki.

Ha haskawa xina, ana mituama rayasaya, hewē bakebu pītsi kashaya kapauni kiaki mituirā. Ha piaya kashū kebu yabi yawa beni kiaki. Haskaya ha aīnē yawa rukū akama, kebu rukū hua pauni kiaki. Huakī betxush ashū ināni kiaki: Naki Hashkā, nibu txīkānā! Isū inā.

- Ha tsuā txīkā amiskemāi, neri hawē shutxi bewe?
Aka.

- Habia hawē txīkā ayuwe! Aka.
- Hawē txīkā ayuwe ikama, neri hawē shutxi bewe?
Apauni kiaki. Haskawa bia nīkaismakī, habia hawē txīkā inā, hawe nabu betā pikī, há kebu txīkā betsush aka, pipaya kuxikē.

- Ea ana pitxā shūtawē? Ishū inā pauni kiaki. Haskawa ana pitxāshuna, kukatsa itanais beshū inā, pinū iwanā kashkea, himi si ikaya, ana yunu pauni kiaki.

-Bama ishuki ana hari ea pitsāshuwē! Aka.
- Hē! ikāi ana pitxāshunama, shuishū pauni kiaki. Txi hi ikai yanu naputā:

- Sēpa, sēpawē!, bui, buiwe! Tsiste, tsistewe! Ishū ha txi hi ikaiyanu napu pauni kiaki. Ha naputā, karu māmā abirani hua. Txi hi ikī menukī tsiste waya, bishū beshki, beshki ashū, inā pauni kiaki.

- Naki Kashkē! Ishunā. Haskawa habiabi pipauni kiaki. Haska xina ha yawa bexiā haya rayai iki, unu ana nami hayamakē ana mitui kapauni kiaki, ana mitui kairā.

Mitui kai hutima ti ikainaya, ha hawē Tsai Tetū karia pauni kiaki. Hamesti sheki akikairā, haska kainaya hawē bene betsā txibā pauni kiaki. Peutanu ika kairā, hawē kenarā: Yawā kunu ini kiaki.

Ha txibābāi, hunū ewapa rerai mabu anushū ani kiaki, peukinā. Haskawa há sheki atani hushū, mabesh wakī, misi wakī, na atsa hua pauni kiaki. Haska xarabuakī menetā, naxi tani hushū, hawē yumē tima pauni kiaki.

Hawē yumē timai tsaukē, hawē bene hupauni kiaki, yawa beirā. Há yawa tī atuxiaya, yuka pauni kiaki:

- Mī ma huai, kashkē? Aka.

- Ma ē huai, yawa ē beai hari nukū bakebu huashū pimariwe! Ishū yui pauni kiaki. Haskawa hawē yumē txipekekāi.

- Ahaha ha!, ika benikāi. Kashkē mī ani bemanā ewapa, kua ikai uke bemanā betsā. Mī ani tseres namakishū, mī yāwā kunu ea kashteix tatā, ea pabu kanū nuaswa ē hushubī! Ahaha há! Ishū yuiya. Há benē bashtūkuwē tu ashū, yuikī:

- Hanushū ea txakabu yuiyama turi mī hawa mēkāi ea beshūriwe, pinunā! Ani kiaki. Haskawa hē ikama ana:

- Ahaha há! Ishū yuini kiaki. Mī haskawaismarā, mī yawā kunū ea kashteixtatā (tsistiwatā) pubu kanū ea nuawa shuki: ukeri nuakī, ukeri nuakī ē shuai ea bia ē hushuki, kashkē ika;

- Ahaha há! Ika haki beu tātā yama kiaki.

Haskaya ana tu ashū:

- Ma ē mia yuishuki, txakabus ea yuiyama tuani iwe! Ishū tu aka nīkama ana:

- Ahaha há! Iki haki ana beu kainais ani kiaki. Há hawē txīti bishū ani kiaki; tetū matxakash akinā. Haskawa unu ri itā:

- Hē!, hē! He!, enabū ea bipanā, ea bia biani iki, unu himi mexu si ani kiaki. Haskaya hawē tsabē betxitā:

- Ei, aka kaya bainaki hutxinā, hawē aīnā! Ishū - Nesewe tsabē mia aka kaya baīshukirā ē hutxinā! Ishū yuini kiaki. Haskawa hē ika nesen iki.

Haskaya ha hawē yawa bawa shunaibū, bepesanetā yuka ini kiaki, hawē bene yuka ikira:

- Hania matū hutxirā? Ikaya

- Ē uīyamaki ba! Anibu kiaki.

Haskaya há hawē tsabebū, rauwashū txeshākī pewa nibu kiaki. Haskawabu pexina nia, hariri hawē bene kaxiā menima yuka ipauni kiaki.

- Harakiri ē bene kaxiāmē? Ikarā. Haskaya tsuā yuisma, yura betsua, hawē bene kaimanu hiwea, bai huxīshū yuini kiaki:

- Mī benerā, aī rabe yaima hiweaki! Aka.

- É!, hari kaima biakē ē benai imismē, mexu kiri ē ikairā! Ini kiaki. Haskaya há hawē bakebu kasha misbu ini kiaki, pītsi kanirā. Haskaya hatu yuini kiaki, hawē bake burā:

- Kashawāma usha rikāwē, mexu kiri matu peu shūtā shanunā! Ishū hatu yuini kiaki. Haska xina usha xina, shaba kiranū, hawē tāka txaipa bitā, ti ikaini kiaki. Haska kaini kairā, unu ma hemāitī kuru kirānū, pē ituxini kiaki. Haskatā hawē bene bena baunarā, rakani kiaki. Hawē aī rabe hubuwānā. Haskaya:

- Ê!, mī hawai hanu huimamē? Kayuwe nukū bakebu pītsi kasha kani kikirā!

Ishū metsūtā, ti atā, hawē tākawē peu birani kiaki.

Ha peu birākī ma bari txipesheke aya pē atuxiamā kiaki. Pashuku kaya namakirā, haskawashū yuikī:

- Nukū hina mī pisī, pisīwai, mia rashkinū ishū, mashash maxiabi husishū, hawē rashkini kiaki, hawē hinarā. Haskawashū ha mashash ture ewaska bishū, mī eskawa xinaki ishū: hawē hina butxuni kiaki. Haskawa:

- Ei! Ikaī tī ini kiaki. Haskawatā, haskaya:

- Txani pixta, ē mia kashevai ishubī! Ishū pixkī, pixkī aka, besteāmakē, tsaushū uīni kiaki. Ha uī tsaukē, nixmī

hushū ha himi hāsi iki raka, tūkua, teku ikirā besteni kiaki.
Haskaya peu birāni kiaki, hawē hiwetā bitxi tuxini kiaki.
Haskaya:

- Ei!, Tsai tetū manā, hawē benerā itani kiki! Anibu kiaki. Tsai tetū hiwearā haskai hiwe pauni kiaki.

Na yuka ikai xarabu kemawe!

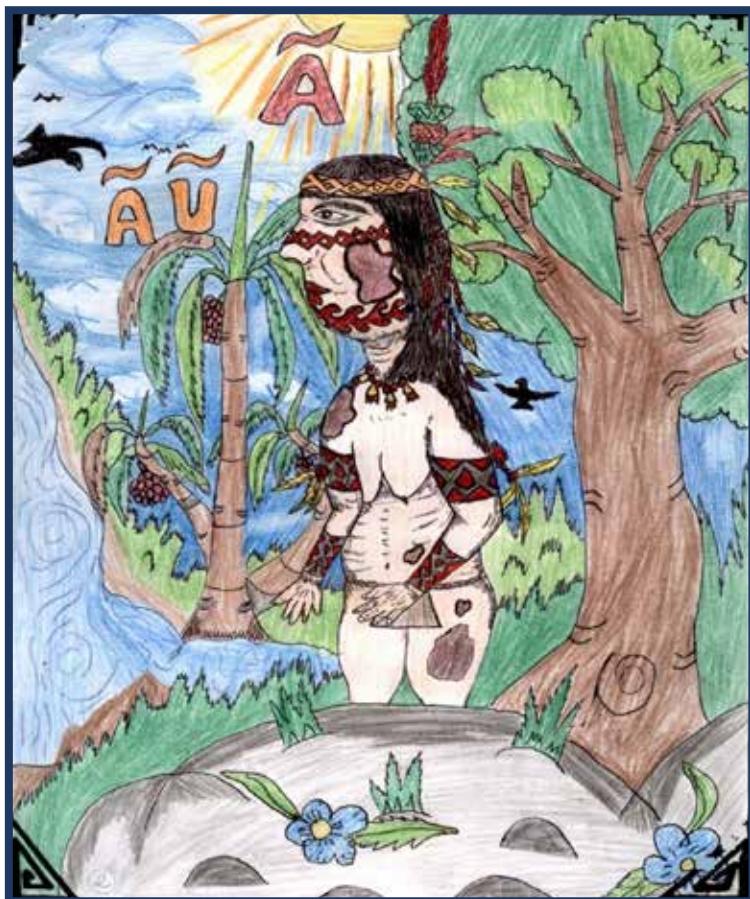
- a) Tsai tutū kebu bawa tanā, hawē hawa inā pauni kikai benerā?

- b) Tsai tetū sheki akika, huni betsā txuta hushunā, harakiri yui pauni kikai hawē benerā?

- e) Tsai tetū bene aĩ betsayaima peu tani hukinã, benẽ hinarã hawẽ ani kikai rashkinã?

- h) tsai tetū benẽ hina butxux kinã, hawawẽ ani kikai?

- k) Nenurã tsai tetū ramiwawe?

ĀŪ Āū haska mis miyui

Āū xaraburā bake ixtā kāi benaki imiski, hawē yuraki tashnirā; haskairā habia tuyatū nane inū, mashe inū, shapu mea imiski. Āū taxipairā; tuyatū mashē ika nikē, metuabu imiski. Āū mexupairā; tuyatū nanē kene xina nikē, metuabu imiski. Āū hushupairā; tuyatū shapu nusha nimis imiski.

Haskairā habia nukū yura tibi imiski; ãū xarabu yuraki tashnirā: tamukirā, puyākirā, petxikirā, kixi kirā, txīkā inū, txishuanurā. Haska tibi anu, ikimarā, bake ixta iwayarā, hatirirā habia hawē yuraki pa kūbaini, ana uītima miski, hatirirā yuraki pama, habiaska tsami miski. Bake ixta txīkā inū, kixiki ãū txakama ikimarā, hawē yuraki pairā, yura mexupa miski. Ñū xaraburā haska besti miski, hawa isī txakabumaki, habia yuraki besti tsamia, hatiri yuraki pabainū, hatiri pama, habianu tsamia ewana misbuki.

Na yuka ikai xarabu kemawe!

- a) Bake pixta ãū taxipa hayairā, haskai imis kikai?

- b) Bake pixta ãū mexupa iki, ewairā hawē yurarā haska mis kikai?

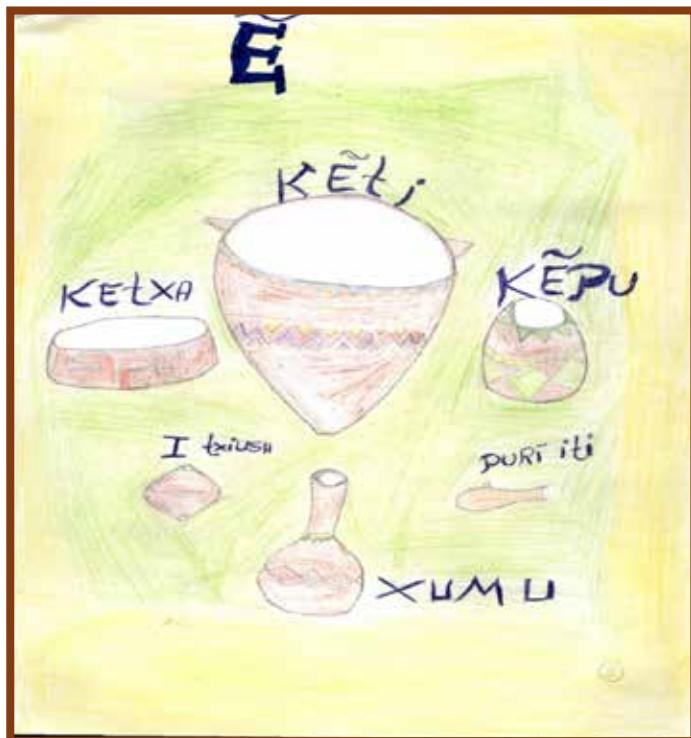
KĒTXA Kētxa xarabu miyui

Mapu mimā xarabukinā, mapu besti akama, maxi katuyutā amaisbuki. Haskawashunnā na xarabu mimā tiki: kētxa, kēpu, kēti, purī iti, xumu, itxiush, Mapu bikinā unānumas nua bitimaki, bena kubāikī, mea kubāikī, mea būkaxkē ha bishū betiki.

Haska inū, mapu bikinā hune biama, shaku yukashū bitiki:

- Shakū, mī kētxa betsa ea ināwē! Atiki shaku yuxibu yukakinā.

Mapurā yuxibu hairaki, yukashū biaburā, hamapai waburā, pe miski. Hamē yukama biaburā, mimā burā peisma kiaki; sētei, na xaxakai, na rababeke miski.

Haska xarabu rayairā samaketiki, aībū mapu mimāinā, hunibe me name timaki. Haska samakeama, benebe mename xinarā, hawē kēti kasmai, kētxa uiyarā, tutuki iki keyu miski. Haskawashū ui kinā, karu unā numaswē akama, karu pepa xarabu ashū atiki: yapa karu kasmai, ashu karu atanā. Ui kinā eskawa tiki: karu mātxī xarabutā. Há karu kētxa ui katsi mātxiānā hawē kenarā; nawa kiaki. Haskawatā ketiwatā, há keti hi ikaya, kētxa xarabu beū

birātiki, haskawashū ana karu mā, mā atiki, makereshwa birākinā.

Haska inū, mapu mimā xīshū uikinā, heu mô iriama atiki, ma heu mô ikaya uiyarā, uiki peama; tutuki, tutuki iki, txakabu miski. Haska kenā, kētxa xarabu uikinā, heu mô iriama inū, heu mô ika binu tanaya atiki uīra kawē.

Haska inū, hatibu mapu mimā xarabu meni katsirā, habia hatū aki beyawa mebē bainaki uīrakawē, haskai há bia bawewē ushe nia bena tibi betxe sheke kükāitiki, hamapai beya xarabu samama bitirā. Nuku nabu mimā xarabu menirā, haskai ikübira misbuki, samama hamapai xarabu atxiti rau kanirā.

Na yuka ikai xarabu kemawe!

a) Mapu bikinā, haskara metā bitimē?

b) Mapu bikinā tsua yukashū bitimē?

c) Mapu mimā xīshū uikinā, hawa keu riama atimē?

- d) Mapu mimā xina, samakeama benebe me nama xinarā,
uiyarā haska mismē?

- e) Nenurā mapu mimākī hawa xarabu mī shanē anushū
amisbu mekāi ramiwa kakewe?

ÍKĀ TXASHU Íkā txashu miyui

Hanu bai taeirā, Íkā txashurā eska pauni kiaki: habia huni keska bia txashu txikā keska pixta ipauni kiki txikā txakabu pixtarā. Harakiri txixāi petima, na harakiri tsitsau tima. Há tsitsubi pixtakē hawe nabu ushai kakī iuwabuma kapaunibu kiaki. Ushai buaibū hatū aībaibu beneuma baxiku paunibu kiaki.

Há baxikuima maniabū, pītsi buyamabu kiaki, tamāinā:

- Tamā nūkawe ba, nukū benebu ushai buxiabu kirā! Ika hatū haibuya bushū, shaka pātu anua atsikī, nutxu bikī, ibū shuku atxikī, mapi atxikī, shātxu bikī. Haskawa kubāikī unu shubī kayāwā betxi tuxi nibu kiaki.

Haskayarā ūkā txashurā hiwetā baxikua rakakē buabu. Há shubī kayawā betxitā:

- Bá!, shubī kayawāki, nukū benebu ushai buxiābu kenē!. Hamaki ūkā txashu yuinū bukawē, bá ika. Haskatā hukī há tamā kubainabu, nawāti yabi kawa birānibu kiaki. Haskawashū beshū há ūkā txashu pimakī, yui nibu kiaki:

- ūkā txashū? Aka.
- Hê! Ikaya.
- Shubī kayawā haira nū uī biranai! Akabu.
- A, hania mā uī biranai? ikaya.
- Habia ūpash txipūti maikiriarā! Akabu.

- Uītanū manawe! Ika butu kaīpauni kiaki. Unu tsitsubi, tsitsubi ipixtaí kai, unu nukutā uīyānā, aka kaya uīni kiaki. Há uīyānā; awarā pikī, txashū pikī, yawā pikī akabu kayawā kaya ini kiaki. Haska uītā;

- Manayuwe, mana nunā! Itā
Nenu shēpā niaki, tsitsubi yumākāi, xui ika nishū uīnunā. Ibirā yama kiaki; yawa beirā, há iwanaibū, txashu huni kiaki, haska birā, naibu hanu bari raka tayana beaibu hatu tana pakeni kiaki. Txashu iwani kaya, shawe huni

kiaki, há iwani kaya, awari huni kiaki. Haska xarabu uītā, yumātā bututā huyama kiaki. Haska kirani nukuaya yuka nibu kiaki:

- Haska mī uī tanai, Íkā txashū? Akabu.
- Mawa kayāwā ē uītanai! Ishū hatu yuixina.

Usha xini bestētā:

- Matū txīti ea inākawē! Ikaya, hatū txīti inābu, kanūwā pauni kiaki. Haskatā matū pixtxu ea inākawē ikaya inābu; txarawa pauni kiaki. Haskawatā matū bīti ea inā kāwē ikaya, inābu; pakawani kiaki. Haskawatā, matū rispi ea inākawē ikaya, inābu hawē kanū mae yama kiaki. Haskawa kaketā kani kiaki, shubuairā. Há shubua menetā, shuiwatā, manani kiaki, hanu bari raka tanaya huxiāki ikarā.

Haskatā manai nikē, beyama kiaki, yawa bekanirā; haska biranai betxitā betsā: pix aka ri inū, ana betsā pix aka ri inū, ana betsā pix aka ri ini kiaki, tsamī hatu tsakakinā. Haskawatā shara bāi,bāikī hawē bemaki namā mātxītā, ana hikishū mananū. Haska nishū mananū, txashu huai atā, habia yawa ashuanuri hanatā, ana manai nini kiaki. Haskatā uī nikē, shawe huai bini kiaki, há bitā uī nikē, unu ma bari kai; taīx, taīx itanaya huni kiaki, awa huirā. Haska kiranai ashū hanatā hupauni kiaki. Haska kirani nuku tuxiaya yukakī:

- Hania, Íkā txashū? Akabu;
- Hē!, piu, piu, piu! Ē matu ashūtanai, bitākawē!

Hatua:

- A!, Íkā txashunā abirani kiaki! Awa akī, txashu akī, yawa akī abirani kiaki, binū bukawē! Inibu kiaki. Haska xina usha xini bestētā:

- Íkā txashū, nū bikai! Akabu.
- Hē!, piu,piu! Bitākawē! Hatua bitānibu kiaki. Hati aību baxikuimaburā, meti ika bepaunibu kiaki, yawa inū,

txashu inū, awa hatu ashūxina bitākanirā. Haska bitāshū nane katsi karu uīyābu hayamakē:

- Bá, nukū karu hayama txakamaki, nū haskawai? Ikaya.

- Haskamaki īkā txashu karuama nākawē! Itā karuama paunibu kiaki. Haskatā betsā rukutū iukī:

- īkā txashū? Aka.

- Hē! Ikaya.

- Ea karua shuni kawe? Aka. Kawe abaini kaiki.

- Hē! Piu, piu! Mī pixī buwe aka. Ha pixī bua manakai nikenā. Unu tsā iki, unu tsā iki, ikayarā, há aīburā hinī ká iyama kiaki. Haskaya há aībū īkā txashu akī:

- īkā txashū, ea peuriwe? Aka.

- Hē!, piu, piu! Mia peunū rakawe? Aka. Há pixī buaki rakatā, txixā rakakē. Há īkā txashu haki beu kāi apaya, txipix aka, ei! itā ukuri ti iki, ukeri ti ikaya. Ana tsispa kāi haki beu paya, txipix aka mei harakiri atima. Haska kenā tsistiwe aka, há aību tsistikē; apaya txipix aka, ukeri ti iki. Ukeri ti iki ikaya:

- Hē!, piu, piu! Ana rakawe? Aka. Ana txixātā raka shuna rakakē, haskawatā atima ti itxai ikaya. Aību benitā:

- Hinī matxaī! Ishū tu aka, tī ika beru shuku atxaiya rakakē huyama kiaki. Haska kirā pē ituxiaya, hawē haibū yukakī:

- Hania ba? Aka.

- Unu ē tu aka, tī itā rakakē ē huai! Ikaya. Haskaya há betsāri usātā.

- Ētseri amatanu manayuwe! Itā. Há īkā txashu rakakē benitā,

- īkā txashū ea karua shūriwe? Aka.

- Hē!, piu, piu! Ē mia ashuāi! Ishū. Unu tsā iki, unu tsā iki nikē. Há aībū akī:

- īkā txashū ea txutawe? Aka.

- Hēl!, piu, piu! Mia txutanū tsistia rakawe? Aka. Há tsistia rakakē apaya txipix aka harakiri atima ikaya. Haska anū ika haumes ukeri ti iki, ari, iki ti ikukuaya. Há aību benitā:

- Mī huni hinīma txai ikairā! Ishū bashtūkunū tu aka kai, unu pashu rebu anu tī ika beru shuku atxaiya rakakē, karu tupitā huni kiaki.

Haska kirani huaya, hawē haibū yukakī:

- Hania ūkā txashurā? Aka.

- Unu ē tu akī pu atxaiya, rakakē ē huai! Aka. Haskaya hawenabu yuiyabu kashū uīyābu, pu ika beru shuku atxaiya rakakē:

- Haskai hanu mī haska raka ikai? Ishū beni nibu kiaki. Haskatā hiwetā iweshū, piti pima paunibu kiaki. Haska xinabu, ha hatū nami keyutā ana haki txani paunibu kiaki:

- ūkā txashū, katsis kayāwāri ē uī biranai! Akabu.

- Hēl!, piu,pui! Matu shubua shūtanū ika kashū, shubuwa pauni kiaki. Ha shubuashū txashu aka rakakē, nuku nabu betsakī, txashu raka betxitā, na txashurā ē buai ishū, hashka, hashka ashū bukī, hawē puku besti yunu bainibu kiaki, kawashū pitawē ishunā. Haskawa bainabu, kawashū beshū, bawashū pikī ha txashu puku muka metā:

- Hēl!, piu, piu! Txashu pukurā mukaki;

- Hēl!, piu, piu! Ea itxakawa bainabuki! Ishū ana piamā, urē pauni kiaki.

Na yuka ikai xarabu kemawe!

a) Aībaibū tamaī kashunā, hawa xarabu atxi kubāinibu kikai?

b) Pashu kesharā, hawa kayawā betxi nibu kiaki?

c) Īkā txashurā, haskara txai ipauni kikai?

d) Shubī kayawā uī birā īkā txashu yuiyabu kashuā, hawa xarabū piai unātiwani kikai?

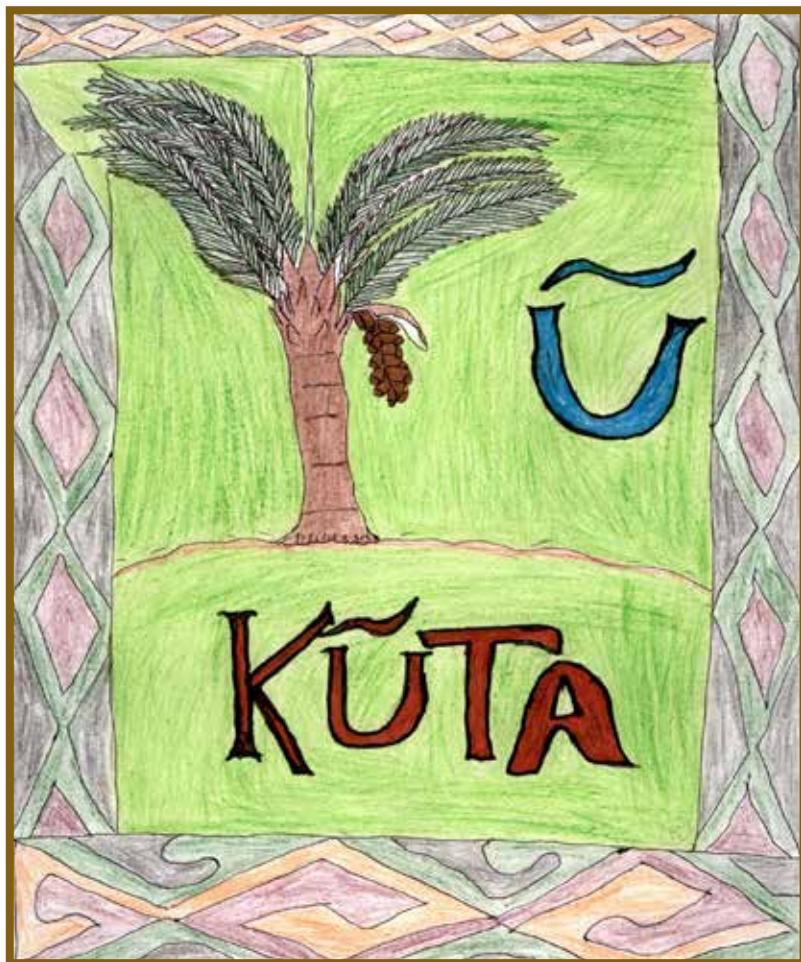
e) Yuinaka rete biranarã, tsuabũ bitänibu kikai?

f) Hawẽ hatu yuinaka rete shütirã, hawa xarabu ani kikai,
pia xarabua kinã?

g) Íkã txashu karua maibuaburã, haska pauni kikai?

h) Aību haskawashū txuta timarā, haska pauni kikai?

i) Ha Aību hinīka, txuta makenā, haskawa paunibu kikai?

KÜTA Küta Miyui

Kütarā yuxibuki, hawē berurā kukix rami miski.
Kukixrā rabeki: kukix ewapa inū, txi bushka kukix imiski.
Yumei taekinā kukixrā metimaki; há me paunirā baka binika

tirubuma kiaki, haska inū, kukix atxitā hawē beyuskī teske paunirā, mia kupi tiruki. Hatū mia kupi kinā; mia buska isīwā txakayamakī, mia tewe, tewe imai kiaki. Haskai unā baī rau tupishū bumustiki.

Na yuka ikai xarabu kemawe!

- a) Yumekī kukix me paunirā, haska mis kikai?

- b) Kukix buska teske paunirā, haska mis kikai?

- e) Nenurā, kukix bushkai unātā, hawa rau xarabu tupitā ati mekāi, yuka ishū kenewe?

MUKAYA KASMAI TŪKUYA

Nuku nabu bai teirā eskanibu kiaki: hawē aībe hiwei pea, hanua ha aīnē isī betsa bitā rebuni kiaki. Ha rebuimakē hamesti hiwea muitai nia, hawē aīnē bawa shūmis, ana tsuā bawa shūtima bini hiwea, atimas xināni kiaki. Haskawatā ana ē aīki nuku shāpa ikarā.

Haska xinātā, mixinā bauni kiaki; haskatā hawē aī betxikatsirā. Haska xina xinākinā, bai sheshakā rakashū ē uī tirumekāi ishū xināni kiaki. Haska xinātā kani kiaki; bai sheshakā rakashū mana tanū ika kairā.

Haska kaini kairā, unu bai sheshakā pē itā, hexi nixi uxnikī akūwatā, hawē ratanekeni, hawē yura keyu neakai keyuirā. Haskatā ha bai sheshakā, ma mexuaya mexākāi tī ika rakani kiaki.

Ha tī ika rakashū uī rakakenā; ibirani kiaki, yuxī xarabu bekanirā. Ha yuxī xarabu haska birākī betxitanā, hawa iki mekāi itā, niti itā ha husu haki bea, atxitā pinibu kiaki. Haskaya ha huni hawā ikama rakashū uīni kiaki.

Ha yuxī xarabu haska bāukī husu pitā buaibū, atimas hawē aī ikirani kiaki. Ha aī hui pē itā, niti itā uī nikē; ha hunī unāni kiaki, ē aīki ishunā. Haska ha aī ikirā, husu tupi tupi atā muku baunaya bira, meti ikama atxitā shuki baini kiaki. Haskawa ha aību ea meyamame iki unu tūkutā pē ikawanaya, ha hunī heneama mestewā rakani kiaki.

Haskawa rakakē; atimas henetā hanu rami kawani kiaki: ea henewe ikaya heneamakē inu keneya ramitā temusa rakani kiaki. Haskawa rakakē, ha hunī heneama rakakē, tara txapua rakani kiaki. Haska rakakē, heneama rakakē, pani musha rakani kiaki. Haskai habia hamapai betsa betsapa xarabu ramia rakakenā, heneama ini kiaki.

Haskaya hanu hātxa kawani kiaki, ha yuxinā:

- Haskakī mī ea akai haskawakinā? Aka.

- Habia mia manui hushū ū mia aki ikai! Aka.
- Ana haska ū mibe hiwetimaki, ma ū txakabuimaki!

Aka

- Hamaki tsuā ana ea bawashū pima tima ū ikai, haskamaki ana ū mia iuwai kanawē! Aka. Haskawa há yuxinī tapīkinā, tsua txuta tima huaki ishū xinātā, yuini kiaki:

- Ū mia muka ināi butawē, hanu aību manutākī mī hatu rapusharā, usha maniabu mī hatu metirukirā. Na muka ū mia ināinā, tsua yui yamaikawe, haskamarā ū mia mebītirukirā ani kiaki! Haskawashū ināni kiaki.

Haska inā bexishunā, txanima aību xarabu hatu ushātā, hatu txuta pauni kiaki. Haskai mae betsa xarabu nishū hatu txutai nishū, hatu yuini kiaki:

- Yuxinī muka bimashū, ebetā aību txai rua! Ikai nīkatā, hanu há yuxinī hawē muka mebīni kiaki.

Haskawa xinā ana txuta manutākī, aību hatu rapusharā, ana usha bumakē:

-Haskai iki raka? Itā haumē hatu rapush kasima hatu reneni kiaki.

Haskani kiaki, hunī yuxinī muka bikinā; Haskakē huni mukayarā akinā haska amibu kiaki, yuxinī muka bini kenā.

Hatū miyui yuima: Kupi (Alfonso Manduca Mateus)

Hatū miyui keneima: Txana maiti (Joaquim Maná)

Kena kuī miyui

Nenurā bai taei kena namenibu, na habia eskatiā hari kena name misbuki uīra kawē. Hati rua bekebu inū, inu bakebu ibaina kirā, banu inū, inani ibainabukirā. Haskayarā,

matu shanē hanushū mā kene unāi yanurā, hatū kena kuī xarabu yuka itā kene shākawē, hati haya mekāinā.

Haska matu yuimakinā, nukū kena kuīwē kena nameama, nawā kena xarabu nuku rabi nibu hawē besti kena namei, ma nukuna nū hakima tākanai uīra kawē. Haska inū, hatirirā, nukū kena kuī, hawē ibubu rabikī neka nibu, hawē ikabuma, hawē shanu kasmai, hawē txaibū kashewakī, hamakiri kena nibuwē, há besti xinā kani kikirā. Haska ē matu uimai ikai hanu xinātā pewa birāshākawē, haskamarā nawā beya besti meirā, nukū kena kuī shuska nū hakima tirubukirā.

Txashu in

KENA KUĨ XARABU

RUA BAKE

Besti	(1)	Siā, Txūpi, Bake Peuwa
Rabe	(2)	Bixku, Hina Kene, Māi Xukiti
Tsamī	(3)	Ixā, Petxiwā, Txana Runī, Shatxī Beseya,
Ketash	(4)	Busē, Sheta Maiti, Yawa Bitxi
Metsā	(5)	Mana, Txana Maiti, Shurubau Kubati
Sīti	(6)	Bane, Mai TūKu, Misi Tiú, Itxa rua, Txatxa Puīki, Yawa Shatxibu
Kekū	(7)	Ibā, Mane Hene, Muku Baī, Txitimā
Bune	(8)	Yube, Yawa Napu
Usū	(9)	Tene, Nixi Waka, Txītu Nawabu
Nati	(10)	Txuā, Txatxa Puīki
Itā besti	(11)	Pae, Pekati, Tau Binuya
Itā rabe	(12)	Tuī, Mane Hene, Shawā Hina Mexu
Itā tsamī	(13)	Tau Binuya, Nea Bushka *
Itā ketash	(14)	Txanu, Mai Rerati, Xiabu, Panuti, Txana Hāpis
Itā metsā	(15)	Tue, Kutsū, Maī Tamu, Māku Taxi
Itā sīti	(16)	Maya, Mashe Istubī, Kere Mapua

Itā kekū	(17)	Kixtī, Uteti, Teskā Nawa, Maniuma
Itā bune	(18)	Iskēti, Maru
Itā usū	(19)	Metū, Hema,*Ixā Rua
Rabeti	(20)	Yasā, Baka Pasha, Pinuā

BANU BAKE

Besti	(1)	Rani, Barā Tatxauma, Nawa Tximiti, Txukani
Rabe	(2)	Baka Yuāni, Mashe
Tsamī	(3)	Pai, Natxuani, Nawe Mani
Ketash	(4)	Bina, Babeani, Shēkū
Metsaā	(5)	Mai Beshati, Pīpī*
Sīti	(6)	Awa Txixa,*
Kekū	(7)	Yaka, Yawa Yaka, Nixpu Teke, Yuriani
Bune	(8)	Shemā Tima, Mau, Txarani, Nāti Binuani
Usū	(9)	Same
Nati	(10)	Maxi, Rākani
Itā besti	(11)	Parā, Heuwani, Kuxiani
Itā rabe	(12)	Txana Pai, Beisani, Mūti Beanaka
Itā tsamī	(13)	Bismani, Pai
Itā ketash	(14)	Bimi, Mawa Pai, Tikū Sheta,
Itā metsā	(15)	Tamani
Itā sīti	(16)	Basa Yasa*
Itā kekū	(17)	Tue, Yawa Rika, Māku Taxi*

Itā bune	(18)	Pāteani, Kāmani
Itā usū	(19)	Itā, Yawa Txanu

Inu keneya

INU BAKE

Besti	(1)	Muru, Rume Kuru, Punu Bena,
Kari Meshte
Rabe	(2)	Txana Mashā,
Tsamī	(3)	Bina, Atxi Baī,
Ketash	(4)	Siā, Sebi Rua, Kuni Siā, Bixati,
Metsā	(5)	Isaka, Awa Kayawā, Teskābāi,
Isa Bari
Sīti	(6)	Xupī, Bai Shenabu, Mani
Shaka, Shenābu
Kekū	(7)	Shemātima, Makeyā, Mau,
Hashka,

Bune	(8)	Makari, Nui, Mai Tūku, Hāpimawā
Usū	(9)	Meka, Banī Tia,
Nati	(10)	Sakuti,
Itā besti	(11)	Isa Mema,
Itā rabe	(12)	Keā, Bukū Mapua, Amē
Itā tsamī	(13)	Shane, Txana Shane, Tawa Teke
Itā ketash	(14)	Rasu,
Itā metsā	(15)	Naxixma, Aya Txurāti
Itā sīti	(16)	Yukā, Kepunu, Nī Nawa,
Itā kekū	(17)	Atxi Baī
Itā bune	(18)	Kupi, Maru Paisma, Kiristuba
Itā usū	(19)	Iskubu, Tuī, Habaina
Rabeti	(20)	Itsairu,
Rabeti besti	(21)	Awa Xiru, Shenābu, Xupī *

INANI BAKE

Besti	(1)	Mukani, Shane Bana, Kanawā,
Rabe	(2)	Ibatsai, Txureani, Inawā Pini, Habani
Tsamī	(3)	Buni, Txashu Sheta, Batani, Ĩka Besuani
Ketash	(4)	Maxi, Awa Beruā,
Metsā	(5)	Yāka, Sheki ĩku, ĩka Tapani
Sīti	(6)	Siriani, Ayani, Shekiwā Txirixpi, Ĩka Bushabu, Tama Txumi, Metuani, Tsīkiani, Pamani, Mesiani

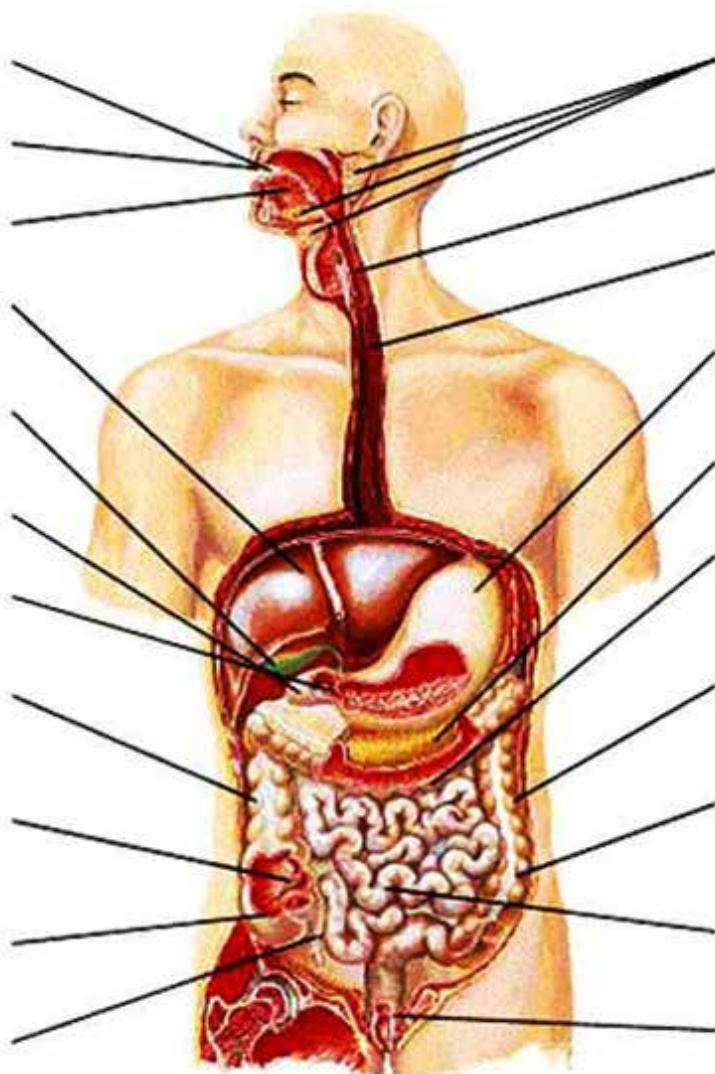
Kekū	(7)	Mushani, Isa Mema, Memani, *
Bune	(8)	Nāke, Tubī Nawa, Bistuani, Kariani
Usū	(9)	Txana Kayani, (Mukani), Txana Biski *
Nati	(10)	Txira Betuya, Īkani, Txana Txixī,
Itā besti	(11)	Same *,
Itā rabe	(12)	Txima,
Itā Tsamī	(13)	Baxiku, Shekuani, Shabu rua
Itā ketash	(14)	Hashuani, Īka Tsauwani *
Itā metsā	(15)	Yeke, Reweani, Inu Bai *
Itā sīti	(16)	Nete, Īka Bana
Itā kekū	(17)	Mākuani, Shuniani, Runu Maxa, Barā Tatxauma

Kana kuīnā Hatiki

- 1- Rua - Rabeti (20)
- 2- Banu - Itā usū (19)
- 3- Inu - Raabe besti (21)
- 4- Inani Itā kekū (17)
- 1- Rua : Inū, Banu; Rua Rabeti (20) Banu Itā usū (19)
keyu; Tsamīti usū (39) Kenakuīki
- 2- Inu Inū, Inani ; Inu Rabeti Besti (21) Inani Itā kekū (17)
keyu Tsamīti Bune (38) Kenakuīki
- Nukū Kana Kuī Keyurā hatiki: Kekūti kekū (77)

Na nukū nanebu kena xarabu yuka itā, kenetā hatu
yuishūkawē, habiati nū kena haya mekāina.

Yura kena xarabu kene kawē

Nenurā nukū tanati xarabu unātā keneimabuki,
unātiwa kawē, na unuri hawē tana xará kāshunā.

Shaka	(0)
Besti	(1)
Rabe	(2)
Tsamī	(3)
Ketash	(4)
Metsā	(5)
Sīti	(6)
Kekū	(7)
Bune	(8)
Usū	(9)
Nati	(10)
Itā besti	(11)
Itā rabe	(12)
Itā tsamī	(13)
Itā ketash	(14)
Itā metsā	(15)
Itā sīti	(16)
Itā kekū	(17)
Itā bune	(18)
Itā usū	(19)
Rabeti	(20)
Rabeti besti	(21)
Rabeti rabe	(22)
Rabeti tsamī	(23)
Rabeti ketash	(24)
Rabeti metsā	(25)
Rabeti siti	(26)
Rabeti kekū	(27)

Rabeti buně	(28)
Rabeti usū	(29)
Tsamīti	(30)
Tsamīti besti	(31)
Tsamīti rabe	(32)
Tsamīti tsamī	(33)
Tsamīti ketash	(34)
Tsamīti metsā	(35)
Tsamīti sīti	(36)
Tsamīti kekū	(37)
Tsamīti bume	(38)
Tsamīti usū	(39)
Ketashti	(40)
Ketashti besti	(41)
Ketashti rabe	(42)
Ketashti tsamī	(43)
Ketashti ketash	(44)
Ketashti metsā	(45)
Ketashti sīti	(46)
Ketashti kekū	(47)
Ketashti bune	(48)
Ketashti usū	(49)
Metsāti	(50)
Metsāti besti	(51)
Metsāti rabe	(52)
Metsāti tsamī	(53)
Metsāti ketash	(54)
Metsāti metsā	(55)
Metsāti sīti	(56)

Metsāti kekū	(57)
Metsāti bune	(58)
Metsāti usū	(59)
Sītiti	(60)
Sītiti besti	(61)
Sītiti rabe	(62)
Sītiti tsamī	(63)
Sītiti ketash	(64)
Sītiti metsā	(65)
Sītiti sīti	(66)
Sītiti kekū	(67)
Sītiti bune	(68)
Sītiti usū	(69)
Kekūti	(70)
Kekūti besti	(71)
Kekūti rabe	(72)
Kekūti tsamī	(73)
Kekūti ketash	(74)
Kekūti metsā	(75)
Kekūti sīti	(76)
Kekūti kekū	(77)
Kekūti bune	(78)
Kekūti usū	(79)
Buneti	(80)
Buneti besti	(81)
Buneti rabe	(82)
Buneti tsamī	(83)
Buneti ketash	(84)
Buneti metsā	(85)

Buneti sīti	(86)
Buneti kekū	(87)
Buneti bune	(88)
Buneti usū	(89)
Usūti	(90)
Usūti besti	(91)
Usūti rabe	(92)
Usūti tsamī	(93)
Usūti ketash	(94)
Usūti metsā	(95)
Usūti sīti	(96)
Usūti kekū	(97)
Usūti bune	(98)
Usūti usū	(99)
Bushte	(100)
Rabetiti	(200)
Tsamītiti	(300)
Ketashtiti	(400)
Metsātiti	(500)
Sītititi	(600)
Kekūtitī	(700)
Bunetiti	(800)
Usūtiti	(900)
Pixke	(1.000)

- a) Bibaina (adição)
- b) Txixtekiri (subtração)
- c) Matsā baina (multiplicação)
- d) Pashka (divisão)

Besti	(U = unidade)
nati xarabu	(D = dezenas)
Buste xarabu	(C = centenas)
Pixke xarabu	(M = milhar)

HUNI KUÍ

BEYA XARABU KENEWĒ

YUSINĀNĀTI

Na tsamĩ una kene kinã, habia nukũ hãtxa meni kükäikatsi axiãbuki. Na habia unurirã, habia kenewẽ hãtxa kañirã. Nuku Huni kuñã nã itã rabe mae anu hiweabuki, habiati keyurã ma nã 14.000 hayaki. Haskakẽ na unurirã, habia nukũ beya xarabu yusinãnã kañikatsi nã aki ikanai, una xarabu kene kinã.